

CRÍTICA DEL PROGRAMA DE LA INTERNACIONAL COMUNISTA

A la memòria de ma filla Nina, morta al seu lloc de combat als vint-i-sis anys

Lev Trotski

1928

Versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es - des de: “Crítica del Programa de la Internacional Comunista”, en, *Stalin el gran organizador de derrotas. La III Internacional después de Lenin*, El Yunque Editora, Buenos Aires, 1974, pp. 78-144¹

I

PROGRAMA DE LA REVOLUCIÓ INTERNACIONAL O PROGRAMA DEL SOCIALISME EN UN SOL PAÍS?

- 1.-ESTRUCTURA GENERAL DEL PROGRAMA
- 2.- ELS ESTATS UNITS I EUROPA
- 3.-LA CONSIGNA DELS ESTATS UNITS SOVIÈTICS D'EUROPA
- 4.-EL CRITERI DE L'INTERNACIONALISME
- 5.-LA TRADICIÓ TEÒRICA DEL PARTIT
- 6.-ON ESTÀ, DONCS, LA DESVIACIÓ SOCIALDEMÒCRATA?
- 7.-LA DEPENDÈNCIA DE L'URSS DE L'ECONOMIA MUNDIAL
- 8.-LA CONTRADICCIÓ ENTRE LES FORCES PRODUCTIVES I LES FRONTERES NACIONALS, CAUSA DEL CARÀCTER UTÒPIC I REACCIONARI DE LA TEORIA DEL SOCIALISME EN SOL PAÍS
- 9.-LA QÜESTIÓ NOMÉS POT SER RESOLTA PER LA REVOLUCIÓ MUNDIAL
- 10.-LA TEORIA DEL SOCIALISME EN UN SOL PAÍS, FONT D'ERRORS SOCIALPATRIOTES INEVITABLES

II

L'ESTRATÈGIA I LA TÀCTICA A L'ÈPOCA IMPERIALISTA (en preparació)

¹ En els casos d'algun fragment que presentava dubtes s'ha contrastat i traduït des de: “Critique du programme de l'Internationale communiste”, en, *L'Internationale Communiste après Lénine*, Presses Universitaires de France, París, 1969, pp. 79-169

El projecte de programa, és a dir, el document de major importància destinat a orientar el treball de la Internacional comunista per a una sèrie d'anys, ha aparegut algunes setmanes abans de la convocatòria del VI Congrés, que es reuneix quatre anys després del quint. Açò no pot justificar-se pel fet que el primer projecte fou publicat ja abans del Congrés precedent, precisament perquè han transcorregut diversos anys des d'aleshores; el segon projecte, per la seua estructura, és diferent del primer: tracta d'establir el balanç de l'evolució efectuada en el curs d'aquests darrers anys. Seria completament imprudent i irreflexiu adoptar en el VI Congrés aquest projecte, en el qual són visibles les empremtes d'un treball fet precipitadament i inclús negligentment, sense que hi haja hagut abans en la Premsa una crítica seriosa, sense que l'hagen discutit àmpliament totes les seccions de la Internacional comunista.

Durant els pocs dies de què hem pogut disposar des del moment en què rebérem el projecte fins al de l'enviament de la present carta, no ens ha estat possible de detenir-nos més que en certes qüestions fonamentals tractades en ell.

A causa de la manca de temps, hem hagut de deixar completament de banda, sense examinar-les, una sèrie de tesis força importants del projecte que potser avui no són d'actualitat, però que en l'esdevenidor poden adquirir una importància excepcional. Açò no significa que calga menys criticar-les que no les parts del projecte a què està consagrat aquest document.

Cal agregar que ens veiem obligats a treballar sobre el nou projecte en condicions en què no ens és possible obtenir les informacions més indispensables. Bastarà dir que ni tan sols hem pogut procurar-nos el primer projecte de programa; hem hagut de recórrer a la nostra pròpia memòria en allò que hi té a veure, així com en altres dos o tres punts. Ni què dir té que totes les citacions han estat reproduïdes dels textos originals i acuradament comprovades.

I.- PROGRAMA DE LA REVOLUCIÓ INTERNACIONAL O PROGRAMA DEL SOCIALISME EN UN SOL PAÍS?

La qüestió més important de l'ordre del dia del VI Congrés és l'adopció del programa. El caràcter d'aquest pot definir i fixar per molt de temps la fisonomia de la Internacional. Allò important en un programa no és formular tesis teòriques generals (açò es redueix, al capdavall, a "codificar", és a dir, a fer una exposició condensada de veritats i de generalitats sòlidament i definitiva adquirides) sinó, sobretot, fer el balanç de l'experiència mundial econòmica i

política del darrer període, en particular de la lluita revolucionària dels cinc últims anys, tan rics en esdeveniments i en errors. De la manera com el programa comprega i jutge aquests fets, faltes i divergències, depèn també la sort de la Internacional comunista durant els anys vinents.

1.-ESTRUCTURA GENERAL DEL PROGRAMA

En la nostra època, que és la de l'imperialisme, és a dir, la de l'economia i la política mundials dirigides pel capital financer, no hi ha un sol partit comunista que pugui establir el seu programa prenent només, o principalment, com a punt de partida les condicions o les tendències de l'evolució del seu país. Açò s'aplica igualment i completa al partit que exerceix el poder en els límits de l'URSS.

Partint d'aquestes consideracions, escrivíem al gener d'enguany:

“Cal passar a l'elaboració del programa de la Internacional Comunista (el de Bukharin no és més que un mal programa de secció nacional de la Internacional Comunista, i no el del partit comunista mundial)” (*Pravda*, 15 de gener de 1928).

No hem cessat d'insistir en aquestes mateixes consideracions des de 1923-24, anys en què el creixement dels Estats Units d'Amèrica del Nord es plantejà en tota la seua amplitud, com a problema de política mundial i de política europea, en el sentit més directe d'aquesta paraula.

L'hora de la desaparició dels programes nacionals sonà definitivament el 4 d'agost de 1914. El partit revolucionari del proletariat únicament pot basar-se en un programa internacional que corresponga al caràcter de l'època actual, la de màxim desenvolupament i esfondrament del capitalisme. Un programa comunista internacional no és, ni de bon tros, una suma de programes nacionals o una amalgama de les seues característiques comunes. Ha de prendre directament com a punt de partida l'anàlisi de les condicions i de les tendències de l'economia i de l'estat polític del món, com un tot, amb les seues relacions i les seues contradiccions, és a dir, amb la dependència mútua que oposa els seus components entre si. En l'època actual, infinitament més que durant la precedent, únicament ha i pot deduir-se el sentit en què es dirigeix el proletariat des del punt de vista nacional de la direcció seguida en el domini internacional, i no al contrari. En açò consisteix la diferència fonamental que separa, en el punt de partida, l'internacionalisme comunista de les diverses varietats del socialisme nacional.

En recomanar el nou projecte, *Pravda* deia que el programa comunista “difereix

radicalment del programa de la socialdemocràcia internacional no sols en el fons, en les tesis fonamentals, sinó també per l'internacionalisme característic de la seua estructura". (*Pravda* del 29 de maig de 1928).

Aquesta fórmula, un poc vaga, expressa evidentment la idea que hem exposat més amunt, i que abans es rebutjava amb obstinació. Hem d'aprovar el fet que s'haja prescindit del primer projecte presentat per Bukharin i que no feu possible, per descomptat, un canvi seriós d'impressions: no oferia ni tan sols matèria suficient perquè es pogués precisar allò que hom pensava d'ell. En tant que el primer projecte presentava un quadro àrid, esquemàtic d'un país abstracte, en evolució cap al socialisme, el nou projecte, per contra, intenta (malauradament, sense èxit i sense esperit de continuïtat, com veurem després) prendre com a base l'economia mundial en el seu conjunt per a determinar la sort de les seues diferents parts.

Unint en un sistema de dependències i de contradiccions països i continents que han assolit graus diferents d'evolució, aproximant els diversos nivells del seu desenvolupament i allunyant-los tot seguit, oposant implacablement tots els països entre si, l'economia mundial ha esdevingut una realitat poderosa que domina la dels diversos països i continents. Aquest sol fet fonamental dona un caràcter profundament realista a la idea del partit comunista mundial. Portant l'economia mundial en bloc al desenvolupament suprem que pot assolir, basant-se en la propietat privada, l'imperialisme, com diu justament el projecte en la seua introducció, "aguditza extremadament la contradicció que existeix entre el creixement de les forces productives de l'economia mundial i les fronteres que separen nacions i Estats".

No és possible donar un sol pas vers la solució dels grans problemes de la política mundial i de la lluita revolucionària si no s'assimila bé aquesta tesi, que aparegué per primera vegada amb tota claredat davant de la humanitat en el curs de l'última guerra imperialista.

El punt de partida que s'ha adoptat per a l'actual projecte de programa hauria, necessàriament, d'aprovar-se si, aspirant a conciliar aquesta posició, que és l'única justa, amb tendències completament oposades, hom no hi hagués introduït les contradiccions més lamentables, llevant així tota importància de principi a la nova manera d'abordar la qüestió.

2.- ELS ESTATS UNITS I EUROPA

Per tal de caracteritzar el primer projecte, feliçment abandonat, serà prou de dir, en la mesura en què la nostra memòria és fidel, que no es mencionava tan sols

als Estats Units d'Amèrica del Nord. Els problemes essencials de l'època imperialista, a causa del seu caràcter, no s'han de plantejar només en abstracte, teòricament, sinó també examinant el seu contingut material i històric; no obstant, en el primer projecte es perdien en l'esquema sense contorns d'un país capitalista considerat "d'una manera general". El nou projecte (i hi ha aquí, evidentment, un seriós progrés) parla ja del "desplaçament del centre econòmic del món cap als Estats Units d'Amèrica", de la "transformació de la república del dòlar, que esdevé en explotador mundial", del fet que els Estats Units "han conquistat ja l'hegemonia en el món", i, en fi, diu que la rivalitat (el projecte empra la desgraciada paraula "conflicte") existent entre els Estats Units i el capitalisme europeu, i el capitalisme britànic en primer lloc, "passa a ser l'eix dels conflictes mundials". És absolutament evident en l'actualitat que un programa que no definisca clarament i amb precisió aqueixos fets i factors fonamentals de la situació en el món no té res de comú amb el programa del partit de la revolució internacional.

Malauradament, els autors s'han limitat a designar pels seus noms els esdeveniments i tendències generals, a incloure'ls d'alguna manera, en el text del projecte defugint les dificultats teòriques, sense lligar-los íntimament a l'estructura del projecte, sense deduir-ne cap conclusió des del punt de vista de les perspectives i de l'estratègia, de la solució mundial en el curs de la nova època.

No hi ha cap judici sobre el *nou* paper exercit per Amèrica en Europa després de la capitulació del Partit Comunista i la derrota del proletariat alemany en 1923. No s'hi explica per a res que hi ha una relació estreta, en els nivells material i intel·lectual, entre l'"estabilització", la "normalització", la "pacificació" d'Europa, el "renaixement" de la socialdemocràcia i, per altra banda, els primers passos de la intervenció nord-americana en els afers europeus.

A més, no es demostra que l'evolució ulterior inevitable de l'expansió nord-americana (amb la disminució dels mercats de capital europeus incloent-hi la mateixa Europa) comporta perturbacions militars, econòmiques i revolucionàries sense comparació amb el que hom ha vist fins a vull en dia.

No explica tampoc el fet que, com els Estats Units continuen fent pressió implacablement sobre l'Europa capitalista, aquesta veurà reduir-se cada vegada més la seua part en l'economia mundial, la qual cosa significa, evidentment, que les relacions entre els Estats europeus no sols no milloraran, sinó que, per contra, adquiriran una tensió extrema, acompanyada d'accessos violents que es resoldran en conflictes guerrers; en efecte, els Estats, al igual que les classes, lluiten amb més fúria per arrancar-se una ració escassa i en disminució que no quan estan abundantment proveïts.

El projecte no explica que el caos interior, a causa dels antagonismes entre els Estats d'Europa priva a aquesta de tota esperança de resistir, un poc seriosament i amb èxit, la república d'Amèrica del Nord, la centralització de la qual s'accentua intensament, i que, per tal de superar aquest caos europeu, cal endinsar-se en la via dels Estats Units Soviètics d'Europa: és aquesta una de les primers tasques de la revolució proletària que està més pròxima en Europa que en els Estats Units d'Amèrica (en raó, precisament, de la divisió en Estats), revolució que haurà, amb força probabilitat, de defensar's de la burgesia nord-americana.

D'altra banda, no s'ha assenyalat (i aquest és un aspecte no menys important del mateix problema mundial) que precisament la potència dels Estats Units en el món, i la seua expansió irresistible, els obliguen a introduir en els soterranis del seu edifici els magatzems de pólvora de l'univers sencer: tots els antagonismes d'Occident i d'Orient, la lluita de classes en la vella Europa, les insurreccions dels pobles colonials, totes les guerres i totes les revolucions. Per una banda, açò fa del capitalisme d'Amèrica del Nord, en el curs de la nova època, la força fonamental de la contrarevolució, cada vegada més interessada en què es mantinga l'"ordre" en tots els punts del globus terrestre; per altra banda, a causa d'això es prepara l'immens esclat revolucionari d'aquesta potència mundial que domina ja el món i no cessa de créixer. La lògica de les relacions existents en el món indica que aquesta conflagració no podrà estar molt distant de la revolució proletària a Europa.

Per haver precisat la dialèctica de les relacions mútues que uneixen Europa i Amèrica, s'han elevat contra nosaltres, en els darrers anys, les acusacions més diverses: la de negar, com a pacifistes, les contradiccions existents a Europa; la d'acceptar la teoria del suprainperialisme de Kautsky, i moltes d'altres. No hi ha cap raó perquè ens detinguem a refutar aqueixes "acusacions" que, en el millor dels casos, tenen el seu origen en una ignorància completa dels processos reals, així com de la nostra manera de veure'ls. No obstant, ens veiem obligats a indicar que seria difícil emprar més esforços per a embrollar i complicar aqueix problema mundial d'extraordinària importància que els que empraren, entre d'altres, els autors del projecte de programa en la lluita, mesquina, menada contra nostra manera de plantejar la qüestió. Tanmateix, el desenvolupament dels fets l'ha confirmada completament.

Hi ha hagut, inclús en aquests últims temps, en els principals periòdics comunistes, temptatives de disminuir (sobre el paper) la importància de l'hegemonia d'Amèrica: s'al·ludia a la crisi comercial i industrial que s'iniciava als Estats Units. No podem detenir-nos ací a examinar la duració de la crisi nord-americana i la profunditat que pot arribar a assolir. Això és un problema que concerneix la situació i no el programa. Evidentment, no dubtem que la

crisi és inevitable, no neguem la possibilitat que siga molt extensa i profunda, en relació amb l'extensió mundial que ha adquirit el capitalisme nord-americà. Però deduir-ne que l'hegemonia dels Estats Units decreix o es debilita no és veritat, i pot suscitar errors molt grollers d'ordre estratègic, perquè és justament el contrari el que succeeix. *Durant l'època de la crisi, l'hegemonia dels Estats Units es farà sentir més completament, més clarament, més implacablement que no en un període de prosperitat.* Els Estats Units liquidarà i vencerà les seues dificultats i les seues perturbacions primer que res en detriment d'Europa, i res importa que açò ocorrega en Àsia, a Canadà, en Amèrica del Sud, en Austràlia, o en la mateixa Europa, o que siga per procediments "pacífics" o militars.

Cal comprendre clarament que si el primer període d'intervenció nord-americana tingué per a Europa conseqüències estabilitzadores i pacificadores, que en gran part subsisteixen encara, i que poden inclús episòdicament renàixer i reforçar-se (sobretot en cas de noves derrotes del proletariat), per contra, la línia general de la política d'Amèrica del Nord, sobretot si la seua economia troba dificultats i travessa crisis, provocarà a Europa, així com en el món sencer, profundes commocions.

La conclusió que es dedueix d'això és que no faltaran situacions revolucionàries durant la dècada pròxima, com no n'han mancat durant la que acaba de transcórrer. Per això mateix, cal comprendre judiciosament els ressorts fonamentals del desenvolupament dels esdeveniments per tal de no ser agafats d'improvís per la seua acció. Si, durant la dècada passada, les conseqüències immediates de la guerra imperialista foren la font principal de les situacions revolucionàries, en el curs de la segona dècada després de la guerra, per contra, aqueixes situacions sorgiran, sobretot, de les relacions recíproques entre Europa i Amèrica del Nord. Una gran crisi en els Estats Units seria el senyal de noves guerres i revolucions. Ho repetim: no faltaran situacions revolucionàries. Tot depèn del partit internacional del proletariat, de la maduresa i de la capacitat de lluita de la Internacional Comunista, de la justesa de la seua estratègia i dels seus mètodes tàctics.

El projecte de programa de la Internacional Comunista no expressa cap d'aquestes idees. Només s'hi assenjala un fet tan important com "el desplaçament del centre econòmic del món vers els Estats Units" en una observació periodística, de passada, sense més ni més. És completament impossible justificar açò per la manca d'espai; en efecte, ¿no són les qüestions fonamentals les que, precisament, han de tractar-se en un programa? Respecte a açò, cal assenjar que el projecte s'estén massa sobre els problemes de segon i de tercer ordre, encara que deixa a banda. En general, l'estil és excessivament imprecís, sense parlar de les nombroses repeticions; suprimint-les, es podria reduir una tercera part del text.

3.-LA CONSIGNA DELS ESTATS UNITS SOVIÈTICS D'EUROPA

No hi ha justificació possible per a la supressió del nou projecte de programa de la fórmula dels Estats Units Soviètics d'Europa, que havia estat acceptada ja per la Internacional Comunista en 1923, després d'una lluita interior prou llarga. És que volen “tornar” els autors a l'actitud de Lenin en 1915? Però per a això caldria comprendre-la bé.

Com és sabut, durant el primer període de la guerra, Lenin vacil·là a acceptar aqueixa fórmula. Introduïda en la tesi de *El Socialdemòcrata*, òrgan central del partit en aquella època, Lenin la refusà després. Aquest fet només demostra que no es tractava de la impossibilitat d'admetre-la en general, per raons de principi, sinó que calia jutjar-la estrictament des del punt de vista tàctic; pesar els costats positius i negatius, examinant-la des del punt de vista de l'etapa que es travessava llavors. És inútil precisar que Lenin considerava que els Estats Units no es realitzarien en el marc de l'Europa capitalista. Jo jutjava el problema de la mateixa manera quan exposí la fórmula dels Estats Units exclusivament com a forma d'Estat, en l'esdevenidor, de la dictadura de proletariat a Europa.

Heus ací el que jo escrivia:

“En aqueixes condicions, una unió econòmica europea realitzada *des de dalt* no és més que pura utopia. No podria tractar-se més que semimesures i compromisos parcials. Aquesta unió, font de desenvolupament tant de la producció com de l'agricultura, sols pot ser realitzada que pel proletariat combatent el proteccionisme imperialista i el seu instrument el militarisme” (L. Trotski, *Programa de la pau*, vol. III, I part. p. 85). [<http://www.marxists.org/catala/trotsky/1917/05/europa.htm>]

I, més avant, afegia:

“Per consegüent, els Estats Units d'Europa representen, abans que res, l'única forma imaginable de la dictadura del proletariat europeu.” (L. Trotski, *Programa de la pau*, vol. III, I part, p. 92).

Però, *durant aqueix període*, Lenin exposava certs perills. Havent compte que no s'havia fet l'experiència de la dictadura del proletariat en un sol país, i també la manca de claredat teòrica envers aqueix problema, inclús en l'ala esquerra de la socialdemocràcia d'aleshores, la fórmula dels Estats Units d'Europa podia donar naixement a la concepció que la revolució proletària havia de començar simultàniament, almenys, en tot el continent europeu. Precisament Lenin posava en guàrdia contra aqueix perill d'interpretació. Però sobre aquesta qüestió no hi havia ni ombra de desacord entre Lenin i jo. Jo escrivia ja llavors:

“Que cada nació no ha “d’esperar” les altres en llur lluita és un pensament elemental que és bo i indispensable repetir amb el fi que la idea d’un internacionalisme paral·lel no esdevinga en el d’un internacionalisme *atentista*. No esperant els altres, nosaltres prosseguirem la nostra lluita amb la ferma convicció que nostra iniciativa donarà l’impuls desitjat a la lluita dels altres països” (Trotski, 1917, vol. III, I part, p. 90).

Després vénen les meues paraules, que Stalin va citar en la setena reunió plenària del Comitè Executiu de la Internacional Comunista com l’expressió més perversa del “trotskisme”; és a dir, de la “desconfiança” envers les forces internes de la revolució i envers l’esperança a rebre socors des de fora:

“si això no es produeix [l’extensió de la revolució a d’altres països], serà desesperant de pensar (com ho testimonien les experiències històriques i les concepcions teòriques) que, per exemple, la Rússia revolucionària pogués trobar-se enfront d’una Europa conservadora o que l’Alemanya socialista pogués mantindre’s aïllada en un món capitalista.” (L. Trotski, 1917, vol. III, I part, p. 90).

En aquesta citació i en dues o tres del mateix gènere es basa la condemna pronunciada per la setena reunió plenària contra el “trotskisme”, que, segons sembla, ha adoptat en aquesta “qüestió fonamental” una actitud que “no té res de comú amb el leninisme”. Detinguem-nos, doncs un instant, a sentir el propi Lenin.

El 7 de març de 1918, Lenin deia, a propòsit de la pau de Brest-Litovsk:

“És una lliçó, doncs no hi ha cap dubte que sense la revolució alemanya perirem”. (Lenin, *Obres completes*, vol. XXVII, p. 95).

Una setmana després:

“L’imperialisme universal i la marxa triomfal de la revolució social no poden coexistir”. (Lenin, *Obres completes*).

Algunes setmanes després, el 23 d’abril, Lenin deia encara:

“El fet d’estar endarrerits ens ha empentat cap endavant, però perirem si no sabem resistir fins al moment en què trobem el poderós suport dels obrers insurrectes dels altres països”. (Lenin, *Obres completes*, vol. XXVII p. 239, les paraules subratllades ho han sigut per mi).

Però, ¿es pronunciaven potser aquestes paraules sota la impressió de la crisi de Brest-Litovsk? No; al març de 1919, Lenin repeteix de nou:

“Vivim no en un Estat, sinó en un sistema d’Estats; no es pot concebre que una república soviètica existisca durant llarg temps al costat d’Estats imperialistes.

Al capdavall, una o altres venceran”. (Lenin, *Obres completes*, vol XVI, p. 102).

Un any després, el 7 d'abril de 1920, Lenin recordava encara:

“El capitalisme, considerat a nivell mundial, continua sent més fort que el poder dels soviets, no sols militarment, sinó també des del punt de vista econòmic. Cal partir d'aquesta consideració fonamental i no oblidar-la mai”. (Lenin, *Obres completes*, vol. XVII, p. 102).

El 27 de novembre de 1920, Lenin deia a propòsit del problema de les concessions:

“Ara hem passat de la guerra a la pau, però no hem oblidat que la guerra tornarà novament. Mentre subsistisquen el capitalisme i el socialisme no podem viure tranquil·lament; al capdavall, un o un altre vencerà. Es cantarà el Rèquiem, ja de la república dels soviets, ja de capitalisme mundial. Açò és un ajornament de la guerra” (Lenin, *Obres completes*, vol. XVII, p. 398).

Però, ¿és que potser l'existència ulterior de la república dels soviets ha incitat Lenin a “reconèixer el seu error”, a renunciar a “la desconfiança en les forces interiors” de la Revolució d'Octubre?

Lenin deia ja en el Tercer Congrés de la Internacional Comunista, és a dir, al juliol de 1921:

“S'ha creat un equilibri summament fràgil, summament inestable; un equilibri tal que la república socialista pot existir, encara que segurament no per molt de temps, rodejada de països capitalistes”. (*Tesis sobre la tàctica de partit comunista rus*).

Però hi ha més: el 5 de juliol de 1921, Lenin declarà obertament, en una sessió del Congrés:

“Per a nosaltres estava clar que sense l'ajuda de la revolució mundial era impossible el triomf de la nostra revolució proletària. Tant abans com després de la revolució pensàvem: immediatament, o almenys en molt poc de temps, es produirà una revolució en els països endarrerits i en els que estan més desenvolupats des del punt de vista capitalista, o, en el cas contrari, haurem de perir. Encara que teníem consciència d'això, hem fet tot sempre per conservar a tota costa el sistema soviètic, perquè sabem que treballem no sols per a nosaltres mateixos sinó també per a la revolució internacional”. (Lenin, *Obres completes*, vol. XVIII, I part, p. 321).

Com de lluny estan aquestes paraules, grans en la seua simplicitat, enterament saturades d'esperit internacionalista, de les troballes actuals dels epígons satisfets de si mateixos.

En tot cas, tenim dret a preguntar: ¿en què difereixen totes aqueixes declaracions de Lenin de la convicció que jo expressava en 1915 que la futura Rússia revolucionària o l'Alemanya socialista no podrien subsistir "aïllades en el món capitalista"? Els terminis no són els fixats ni en les meues previsions ni en les de Lenin; però la idea fonamental serva tot el seu vigor, ara potser més que mai. En compte de condemnar-la, com ho feu la setena reunió plenària, basant-se en un informe que mancava de competència i bona fe, és indispensable introduir-la en el programa de la Internacional Comunista.

Per a defensar la idea dels Estats Units Soviètics d'Europa havíem assenyalat en 1915 que la llei de l'evolució desigual no constitueix per si mateixa un argument en contra; en efecte, la desigualtat del desenvolupament històric és, *al seu torn, desigual* amb relació a diversos Estats i continents; els països d'Europa es desenvolupen desigualment en comparació uns d'altres; no obstant, es pot dir amb una certesa absoluta, des del punt de vista de la història, que cap d'aqueixos països podrà, almenys en el curs de l'època històrica que podem preveure, avançar als altres tant com Amèrica del Nord ha avançat a Europa. Hi ha una escala de desigualtat per a Amèrica del Nord i una altra per a Europa. Les condicions històriques i geogràfiques han determinat per endavant entre els països d'Europa una relació orgànica tan íntima que els és absolutament impossible sortir-se'n. Els actuals Governos europeus burgesos semblen assassins lligats amb la mateixa corda. Com ja s'ha dit, la revolució a Europa tindrà igualment, *com últim resultat*, una importància decisiva per a Amèrica. Però, des del punt de vista *immediat*, en el càlcul històric més pròxim, la revolució en Alemanya serà molt més important per a França que per als Estats Units d'Amèrica del Nord. D'aquesta relació, creada per la història, es dedueix la vitalitat política de la idea de la federació soviètica d'Europa. Parlem de vitalitat relativa perquè, no cal ni dir-ho, que aquesta federació s'estendrà a través de l'immens pont d'una Unió soviètica cap a l'Àsia i entrarà després en la unió mundial de les repúbliques socialistes. Però això serà ja el gran capítol següent de l'època imperialista; quan l'abordem de ple trobarem les fórmules convenients per a ell.

Amb altres citacions es podria demostrar que el desacord amb Lenin en 1915, respecte als Estats Units d'Europa, era estrictament del domini de la tàctica i tenia, per la seua naturalesa mateixa, un caràcter provisional; però el curs seguit pels esdeveniments és una millor prova: en 1923, la Internacional Comunista feu seua la fórmula en litigi. Si en 1915 era inadmissible per raons de principi, com tracten d'explicar-ho ara els autors del projecte de programa, la Internacional Comunista no hauria pogut adoptar-la vuit anys després; cal creure que la llei de l'evolució desigual no havia cessat d'obrar durant aqueix lapse.

La manera de plantejar la qüestió esbossada més amunt parteix de la dinàmica

del procés revolucionari, analitzat en el seu conjunt. Es considera la revolució internacional com un procés que posseeix el seu lligam en l'interior de si mateix, que no pot preveure's en el seu conjunt determinant per endavant la successió de totes les seues fases, però els trets històrics generals de les quals són perfectament clars. Sense comprendre aquests, és absolutament impossible orientar-se judiciosament en política.

Però les coses canvien radicalment si es pren com a punt de partida la idea de la revolució socialista realitzada i àdhuc acabada en un únic país. Existeix ara una "teoria" segons la qual la construcció completa del socialisme és possible en un sol país, i les relacions entre aquest i el món capitalista poden basar-se en la "neutralització" de la burgesia mundial (Stalin). Si s'adopta aqueix punt de vista, que és, en el fons, nacionalista reformista i no revolucionari internacionalista, desapareix, o almenys s'atenua, la necessitat de la fórmula dels Estats Units d'Europa. Però justament aquesta ens sembla important, vital, perquè conté la condemna de la idea de la revolució socialista reduïda a un sol país. Per al proletariat de cada país europeu, en un grau molt més pronunciat encara que per a l'URSS (sense que hi haja, no obstant, més que una diferència de grau), l'extensió de la revolució als països veïns, el suport que se li donarà en aquests per la força de les armes, és la necessitat més urgent, i no sols per consideracions de solidaritat internacional abstracta, que per si sola no pot fer entrar en moviment les classes, sinó per un argument, d'una exigència vital formulat centenars de vegades per Lenin: no podrem mantindre'ns si la revolució internacional no ens ajuda *en temps oportú*. La idea dels Estats Units Soviètics correspon a aquesta dinàmica de la revolució proletària; aquesta no sorgeix simultàniament en tots els països, sinó que s'estén d'un a un altre i exigeix que existisca el contacte més íntim entre ells, en primer lloc en el territori europeu, tant per a defensar's contra els poderosos enemics exteriors com per les necessitats de l'organització de l'economia.

És veritat que es podrà objectar que després de la crisi del Ruhr, que va ser precisament l'última temptativa per a fer adoptar aqueixa fórmula, aquesta no ha exercit ja cap paper important en l'agitació dels partits comunistes europeus i no pogué, d'alguna manera, tirar arrels. Però ocorre absolutament el mateix amb les fórmules "govern obrer", "soviets", etc., és a dir, amb totes les *que han de precedir directament la revolució*. El desafecte en què caigué la idea dels Estats Units Soviètics d'Europa s'explica pel fet que, contràriament al judici polític erroni del Quint Congrés, el moviment revolucionari decaigué des de fins de 1923 en el continent europeu. Però justament per això seria funest establir un programa o algunes de les seues parts deixant-se impressionar només per aquest període. La fórmula dels Estats Units Soviètics d'Europa fou adoptada, malgrat totes les prevencions, justament en 1923, quan s'esperava que la revolució esclatés en Alemanya, i quan els problemes de les relacions recíproques entre els estats d'Europa havien adquirit una aspror particular; per consegüent, la

fórmula no fou adoptada a l'atzar. Tota nova accentuació de la crisi interna d'Europa, i, amb major raó, de la crisi mundial, si és prou profunda per a plantejar de nou els problemes fonamentals de la política, crearà condicions absolutament favorables per a l'adopció de la fórmula dels Estats Units Soviètics d'Europa. És, doncs, un error radical passar-la en silenci en el projecte de programa, sense rebutjar-la, no obstant això, o, dit d'una altra manera, guardar-la en reserva, "per si de cas". En les qüestions de principi, la política de reserves no val per a res.

4.-EL CRITERI DE L'INTERNACIONALISME

Com ja sabem, el projecte s'esforça (i això mereix l'elogi) de tenir en compte, com a punt de partida, l'economia mundial i les seues tendències internes. *Pravda* té completament raó quan diu que és en això que ens distingim en principi de la socialdemocràcia nacional i patriota. Només partint de l'economia mundial, un tot que domina les seues diverses parts, es pot establir el programa del partit internacional del proletariat. Però, precisament, en jutjar les tendències essencials de l'evolució del món, el projecte no sols revela les llacunes que el deprecien, com hem assenyalat més amunt, sinó que, en certs punts, és grollerament unilateral, i comet així bastos errors i deformacions.

Repetides vegades, i no sempre oportunament, el projecte es refereix a la llei del desenvolupament desigual del capitalisme, presentant-la com la seua llei fonamental que, si fa o no fa, ho determina tot. Una sèrie d'errors del projecte, i, entre ells, un que és essencial des del punt vista teòric, es basen en una concepció unilateral i errònia, ni marxista ni leninista, de la llei del desenvolupament desigual.

En el primer capítol el projecte diu:

"La desigualtat en el desenvolupament econòmic i polític és una llei absoluta del capitalisme. Aquesta desigualtat augmenta i s'accentua encara més en l'època de l'imperialisme".

Cert. Aquesta fórmula condemna la manera com Stalin plantejà recentment la qüestió, afirmant que l'anomenada llei del desenvolupament desigual havia estat desconeguda de Marx i Engels i descoberta per Lenin. El 15 de setembre de 1925, Stalin deia que Trotski no podia pas referir-se a Engels puix aquest escrivia en una època en què *no es podia plantejar la qüestió (!)* de la llei del desenvolupament desigual dels països capitalistes. Malgrat que tal declaració puga semblar inversemblant, Stalin, un dels autors del projecte, la repetí més d'una vegada. El text del projecte dóna en aqueix punt, com veiem, un pas avant. Si, no obstant això, es deixa de banda aquesta correcció que repara una

falta elemental, el que el projecte diu de la llei del desenvolupament desigual és, en el fons, unilateral i incomplet.

En primer lloc, seria més just dir que tota la història de la humanitat es desenvolupa enmig d'una evolució desigual. El capitalisme *parteix ja d'entrada* amb les diferents parts de la humanitat en graus diferents d'evolució, cadascun dels quals conté profundes contradiccions internes. La gran varietat del nivell assolit i la desigualtat extraordinària del ritme de desenvolupament de les diverses parts de la humanitat, en el curs dels diferents períodes, constitueixen la posició de partida del capitalisme. Només gradualment aquest es fa amo de la desigualtat que ha heretat, la torna evident i la modifica emprant els seus propis mètodes i marxant per les seues pròpies rutes. Distingint-se en açò dels sistemes econòmics que el precediren, el capitalisme té la propietat de tendir contínuament vers l'expansió econòmica, de penetrar en regions noves, de vèncer les diferències econòmiques, de transformar les economies provincials i nacionals, tancades en si mateixes, en un sistema de gots comunicants, d'apropar així, d'igualar el nivell econòmic i cultural dels països més avançats i més endarrerits. Hom no pot concebre, sense aqueix procés fonamental, l'anivellament relatiu, primer d'Europa i d'Anglaterra, després d'Amèrica i d'Europa, la industrialització de les colònies, que disminueix la diferència existent entre l'Índia i Gran Bretanya, així com totes les conseqüències dels processos enumerats, en les quals es basa no sols el programa de la Internacional Comunista, sinó la seua pròpia existència.

En aproximar econòmicament els països i en igualar el nivell del seu desenvolupament, però, el capitalisme obra amb els seus mètodes, és a dir, amb mètodes anàrquics, que fa sapes contínuament al seu propi treball, oposant un país i una branca de la producció a un altre, afavorint el desenvolupament de determinades parts de l'economia mundial, frenant-ne o paralitzant-ne d'altres. Només la combinació d'aqueixes dues tendències fonamentals, centrípeta i centrífuga, anivellament i desigualtat, conseqüències ambdues de la naturalesa del capitalisme, ens explica el viu entrelaçament del procés històric.

A causa de la universalitat, de la mobilitat, de la dispersió del *capital financer*, que penetra pertot arreu aquesta força animadora de l'imperialisme, aquest accentua més *aqueixes dues tendències*. L'imperialisme uneix amb molta més rapidesa i profunditat en un sol els diversos grups nacionals i continentals; crea entre ells una dependència vital de les més íntimes; aproxima els seus mètodes econòmics, les seues formes socials i els seus nivells d'evolució. Al mateix temps, persegueix aqueix "fi", que és seu, per procediments tan antagònics, donant bots de tal manera, efectuant *ràtzies* de tal caire en els països i regions endarrerits que ell mateix pertorba la unificació i l'anivellament de l'economia mundial, amb violències i convulsions que les èpoques precedents no conegueren. Només aquesta concepció dialèctica, i no abstracta i mecànica, de

la llei del desenvolupament desigual permet d'evitar l'error radical al qual no n'ha pogut escapar el projecte de programa proposat al VI Congrés.

Immediatament després d'haver caracteritzat aquesta llei de la manera unilateral que hem assenyalat més amunt, el projecte diu:

“D'ací es dedueix que la revolució internacional del proletariat no pot considerar-se com un acte que es realitza simultàniament pertot arreu alhora. D'ací resulta que el triomf del socialisme és possible en alguns països poc nombrosos i àdhuc en un sol país capitalista, considerat aïlladament”.

Que és impossible que la revolució proletària internacional siga un acte simultani ningú pot negar-ho, sobretot després de l'experiència de la Revolució d'Octubre, realitzada per la classe obrera d'un país endarrerit, sota la pressió de la necessitat històrica, sense esperar que el proletariat dels països avançats “rectifiqués el front”. És absolutament just i oportú recórrer a la llei del desenvolupament desigual en aquest aspecte. Però no ho és en la segona part de la conclusió, on s'hi assegura, sense fonament, que el triomf del socialisme és possible en “un sol país capitalista, considerat aïlladament”. Com a prova, el projecte diu simplement: “d'ací resulta”; és a dir, que això es desprèn de l'anomenada llei del desenvolupament desigual. No obstant, això no és veritat. “D'ací resulta” directament el contrari. Si els diversos països evolucionaren no sols desigualment aïllats sinó, a més a més, *independentment uns d'altres*, aleshores, sens dubte, caldria deduir de la llei del desenvolupament desigual la possibilitat de construir el sistema socialista en un sol país, considerat aïlladament: en primer lloc en el més avançat, després, a mesura que anaren arribant a la maduresa, en els més endarrerits. Aquesta era la concepció habitual, d'alguna manera mitjana, del pas al socialisme en la socialdemocràcia d'abans de la guerra i constituïa, precisament, la consagració teòrica del socialpatriotisme. Clar està que el projecte no adopta aqueix punt de vista, però llisca cap a ell.

L'error teòric que es comet és intentar extraure a la llei del desenvolupament desigual el que aquesta no conté i que no pot contenir. L'evolució desigual, a salts, dels diversos països *trenca* contínuament els lligams que els uneixen, la seua interdependència econòmica creixent; però sense suprimir-los, ni de bon tros: l'endemà d'una carnisseria infernal que durà quatre anys, aqueixos països veuen obligats a canviar carbó, blat, petroli, pólvora i tirants. En aquest punt fonamental, el projecte presenta els fets com si l'evolució històrica es realitzés a salts; però el terreny econòmic que els provoca i en el qual es realitzen surt completament del camp visual dels autors del projecte, o aquests l'eliminen abusivament. Es procedeix així amb l'objectiu de defensar la indefensable teoria del socialisme en un sol país.

Després del que s'ha dit, no serà difícil comprendre que l'única manera justa de

plantejar el problema és la següent: Ja durant l'època preimperialista, Marx i Engels havien arribat a la conclusió que, d'una banda, la irregularitat, és a dir, les sacades de l'evolució històrica, estendran la revolució proletària a tota una època, durant la qual les nacions entraran unes rere d'altres en el torrent revolucionari; però, d'una altra banda, la interdependència orgànica dels diversos països, que s'ha desenvolupat fins al punt d'esdevenir en divisió internacional del treball, exclou la possibilitat d'establir el règim socialista en un sol país; per consegüent amb més raó ara, en el curs de la nova època, quan l'imperialisme ha estès, aprofundit i avivat aqueixes dues tendències antagòniques, la doctrina de Marx, que ensenya que només es pot començar, però en cap cas acabar la revolució socialista en els límits d'una nació, és *dues i tres vegades més vertadera encara*. Lenin no ha fet més que ampliar i concretar la manera com Marx plantejà la qüestió i la solució que li donà.

El programa del nostre partit adopta enterament com a punt de partida la idea que la Revolució d'Octubre i la construcció del socialisme estan condicionades per la situació internacional. Per a demostrar-ho seria prou simplement tornar a copiar la part teòrica del nostre programa. Assenyalem només que quan, en el VIII Congrés del partit, el difunt Podbielski sospità que determinades fórmules del programa no es referien més que a la revolució a Rússia, Lenin li respongué, en el discurs de clausura (19 de març de 1919):

“Podbielski ha combatut un dels paràgrafs, que parla, de la revolució social que es prepara... Indubtablement, aquest argument no té base, puix en el nostre programa es parla de *revolució social de dimensió mundial*”... (Lenin, *Obres completes*. Vol. XVI, p. 131).

No serà superflu mencionar que, poc més poc menys, cap a la mateixa època Lenin proposava que hom anomenés el nostre partit, no Partit Comunista Rus, sinó Partit Comunista simplement, per tal de subratllar amb major força que és el partit de la revolució *internacional*. En el Comitè central, Lenin només tingué el meu vot a favor d'aquesta proposició. No obstant, no plantejà aquesta qüestió davant del Congrés tenint en compte que en aqueix moment s'organitzava la Tercera Internacional. Sent aquesta la posició del partit no podia sorgir la idea del socialisme en un sol país. Només per això el programa del partit *no condemna* aquesta teoria, sinó que la *ignora* simplement.

Però en el programa de les Joventuts Comunistes, adoptat dos anys més tard, calgué ja, per tal d'educar els joves en l'esperit de l'internacionalisme, posar-los directament en guàrdia contra les il·lusions i l'esperit nacionals estrets en la qüestió de la revolució proletària. Ja parlarem d'açò més endavant.

No s'ha procedit així en el nou projecte de programa de la Internacional Comunista. De conformitat amb l'evolució reformista que sofriren els seus autors des de 1924, s'entra, com veiem, en un camí directament oposat. No

obstant, la manera com el problema del socialisme en un sol país siga resolta determina el valor del projecte *senyer* com a document marxista o revisionista.

Evidentment, aqueix projecte, d'una manera acurada i obstinada, repetides vegades, explica, manifesta, subratlla, les diferències que existeixen entre les maneres comunista i reformista de plantejar les qüestions. Però això no resol el problema. És com si un vaixell abundantment proveït d'aparells i mecanismes marxistes tingués les veles obertes a tots els vents revisionistes i reformistes. El que, servint-se de l'experiència adquirida durant les tres últimes dècades, i, sobretot, de l'experiència convincent de Xina en el curs dels darrers anys, haja après a comprendre la poderosa interdependència dialèctica que existeix entre la lluita de classes i els programes dels partits, ens comprendrà també quan diguem que el nou velam revisionista pot aturar el funcionament dels aparells de seguretat i de salvament del marxisme i del leninisme. Heus ací per què ens veiem obligats a ocupar-nos més en detall d'aquesta qüestió essencial, que determinarà per molt de temps el desenvolupament i el destí de la Internacional Comunista.

5.-LA TRADICIÓ TEÒRICA DEL PARTIT

El projecte de programa, en la citació assenyalada més amunt, empra amb manifesta intenció, la fórmula “triomf del socialisme en un sol país” per a arribar a una identitat de text superficial, purament verbal, amb un article de Lenin de 1915, de qui s'abusà d'una manera cruel, per no dir criminal, en el curs de les discussions sobre l'organització de la societat socialista en un sol país. El projecte recorre al mateix procediment en un altre cas, quan “al·ludeix” a les paraules de Lenin per a consolidar la seua posició. Aquesta és la seua “metodologia” científica.

De tota la rica literatura marxista, del tresor dels treballs de Lenin, deixant a banda tot el que Lenin va escriure, digué i feu; sense acordar-se per a res dels programes del partit i de les Joventuts Comunistes, oblidant el que tots els dirigents del partit, sense excepció, havien expressat en l'època de la Revolució d'Octubre, quan es plantejà clarament (i com de clarament!) la qüestió; passant per damunt del que els mateixos autors del projecte, Stalin i Bukharin, havien dit fins a 1924 inclusivament, no es presenta, en tot i per tot, per a defensar la teoria del socialisme nacional que nasqué a fins 1924 o a principis de 1925, de les necessitats de la lluita contra l'anomenat trotskisme, més que dues citacions de Lenin, una de l'article sobre els Estats Units d'Europa, escrit en 1915, una altra de la seua obra pòstuma, inacabada, sobre la cooperació. Es fa, simplement, a banda tot allò que contradiu aqueixes dues citacions d'algunes línies, tot el marxisme, tot el leninisme. En la base d'una nova teoria, purament revisionista, que provoca conseqüències polítiques la transcendència de les

quals no pot entreveure's encara, es posen aqueixes dues citacions, artificialment aïllades del context, interpretades pels epígons d'una manera grollerament errònia. Així, doncs, es tracta d'empeltar en el tronc marxista, recurrent a mètodes escolàstics i sofistes, una branca d'una espècie molt distinta, i si aquest empelt resulta, infectarà i matarà tot l'arbre.

En la setena reunió plenària, Stalin declarà (i no per primera vegada):

“La qüestió de l'organització de l'economia socialista en un sol país ja fou plantejada en el partit, *per primera vegada*, per Lenin, en 1915”. (Actes taquigràfiques, p. 14; les paraules destacades ho han estat per mi).

Així, doncs, s'admet ací que fins a 1915 no es plantejà la qüestió del socialisme en un sol país. Per consegüent, Stalin i Bukharin no pretenen estar en la tradició precedent del marxisme i del partit davant el problema del caràcter internacional de la revolució proletària. Prenguem nota d'açò.

Però, què declarà Lenin, “per primera vegada”, en 1915, contradient el que Marx i Engels havien dit i el que havia dit ell mateix fins aqueix any?

En 1915, Lenin escrigué:

“La desigualtat del desenvolupament econòmic i polític és una llei absoluta del capitalisme. D'ací resulta que el triomf del socialisme és possible primer en alguns països capitalistes poc nombrosos i, àdhuc, en un sol, considerat aïlladament. El proletariat triomfant en un país, després d'haver expropiat els capitalistes i *organitzat la producció socialista*, s'aixecarà contra la resta del món capitalista, atraurà les classes oprimides dels altres països, revoltant-les contra els capitalistes i intervenint inclús, en cas de necessitat, per la força militar contra les classes explotadores i els seus Estats”. (Lenin, *Obres completes*, volum XIII, p. 133, *Socialdemocràcia*, 23 d'agost de 1915; les paraules subratllades ho han estat per mi).

A què es refereix Lenin en escriure açò? Simplement, que el triomf del socialisme, en el sentit de l'establiment de la dictadura del proletariat, només és possible, en primer lloc, en un sol país, que es trobarà així en oposició amb el món capitalista. L'Estat proletari, per a rebutjar els assalts de l'enemic i passar a l'ofensiva revolucionària, haurà d'organitzar, prèviament, en el seu país “la producció socialista”, és a dir, dirigir ell mateix el treball en les fàbriques arrabassades als capitalistes. És tot. Com és sabut, aqueix “triomf del socialisme” l'obtinguérem per primera vegada, a Rússia; el primer Estat Obrer, per a rebutjar la intervenció armada mundial, calgué, en primer lloc, organitzar “la producció socialista” o bé trusts de tipus socialista consegüent. Lenin entenia, doncs, per triomf del socialisme en un sol país, no una fantasmagoria,

una societat socialista que tingués com a fi la seua pròpia existència (sobretot en un país endarrerit), sinó quelcom molt més realista: allò que la Revolució d'Octubre realitzà en el nostre país des del primer període de la seua existència.

Potser cal aportar més proves per a demostrar açò? N'hi han tan nombroses que només l'elecció és difícil.

En les seues tesis sobre la guerra i la pau (7 de gener de 1918), Lenin parla de “la necessitat a Rússia, de cert lapse, *no menys d'alguns mesos, per a l'èxit del socialisme...*” (Lenin, *Obres completes*, vol. XV, p. 64).

A principis del mateix any 1918, en un article dirigit contra Bukharin i titulat: “De l'infantilisme esquerrà i de la petita burgesia”, Lenin escrivia:

“Establir en el nostre país, per exemple, en sis mesos, el capitalisme d'Estat, seria un èxit immens i la garantia més segura que d'ací a un any el *socialisme* es consolidaria definitivament a Rússia i seria invencible”. (Lenin, *Obres completes*, vol. XV, pàgina 263; la paraula destacada ho ha estat per mi).

¿Com podia fixar Lenin un termini tan breu per a consolidar “definitivament” el socialisme? Quin sentit material, social, relatiu a la producció, donava a aqueixes paraules?

Aquesta qüestió presentarà un altre aspecte si es recorda que, el 29 d'abril del mateix any 1918, Lenin deia, en el seu informe al Comitè Executiu Central Panrus dels Soviets:

“És dubtós que inclús la següent generació, que estarà més desenvolupada, pugua realitzar enterament el pas als socialisme”. (Lenin, *Obres completes*, vol. XV, p. 240).

El 3 de desembre de 1919, en el Congrés dels artels agrícoles i de les explotacions col·lectives, Lenin s'expressà amb més vigor encara:

“Sabem que no podem introduir ara l'ordre socialista; Déu vullga que s'establisca en el nostre país en vida dels nostres fills, o, almenys, en la dels nostres néts...” (Lenin, *Obres completes*, vol. XVI, p. 398).

¿En quin, doncs, d'aqueixos dos casos tenia Lenin raó; quan fixava un termini de dotze mesos per a consolidar “definitivament” el socialisme o quan encarregava, no als nostres fills, sinó als nostres néts l'establiment de l'ordre socialista?

Lenin tenia raó en els dos casos, puix que es referia a etapes diferents, completament incommensurables, de la construcció del socialisme.

En el primer cas, Lenin entenia per consolidar definitivament el socialisme, no

l'organització de la societat socialista en el termini d'un any, ni àdhuc en "alguns mesos", és a dir, no la supressió de les classes, no la liquidació de les contradiccions existents entre la ciutat i el camp, sinó *el restabliment del treball de les fàbriques en mans de l'Estat proletari*, garantint així la possibilitat de canviar productes entre les ciutats i les aldees. L'escassa duració del termini fixat constitueix per si mateixa una clau que permet interpretar sense error el pensament de l'autor.

Inclús per a aquesta tasca molt elemental s'havia previst un termini massa curt a principis de 1918. D'aquesta "falta" purament pràctica es burlava Lenin, en el IV Congrés de la Internacional Comunista, dient: "érem més ximplers que ara". Però "havíem" vist amb justesa la perspectiva general, sense creure, ni de bon tros, que es pugui en dotze mesos erigir integralment "l'ordre socialista", i, amb escreix, en un país endarrerit. Lenin comptava, per tal d'assolir l'objectiu fonamental i final, amb tres generacions: nosaltres, els nostres fills i els nostres néts.

¿No està clar que en el seu article de 1915 Lenin entén per organització de "la producció socialista" no la creació d'una societat socialista, sinó una obra infinitament més simple, que ja hem realitzat en l'URSS? D'una altra manera, seria necessari arribar a la conclusió absurda que, segons Lenin, el partit proletari, després d'haver conquistat el poder, ha d'"ajornar" la guerra revolucionària fins a la tercera generació.

Heus ací en quina situació vertaderament lamentable queda el punt de suport fonamental de la nova teoria: la citació de 1915. Però allò que la fa més lamentable, a més, és que, segons Lenin, aquesta citació no es referia de cap manera a Rússia. Parlava d'Europa per oposició a Rússia, com es desprèn no sols del contingut de l'article consagrat als Estats Units d'Europa, sinó de l'actitud que observava Lenin aleshores. Alguns mesos després, el 20 de novembre de 1915, Lenin escrivia especialment sobre Rússia:

"D'aquesta situació de fet se'n dedueix, evidentment, la tasca del proletariat: lluita revolucionària audaç, sense vacil·lacions, contra la monarquia (fórmula de la conferència de gener de 1912, els 'tres pilars'), lluita que arrossegarà totes les masses democràtiques, és a dir, sobretot els camperols. I, al mateix temps, lluita implacable contra el xovinisme, lluita per la *revolució socialista a Europa* en aliança amb el seu proletariat... La crisi militar ha reforçat els factors econòmics i polítics (la petita burgesia) que l'empenten, així com els camperols, cap a l'esquerra. Aquesta és la base objectiva que *fa perfectament possible la victòria de la revolució democràtica a Rússia*. No cal que demostrem ací *que les condicions objectives de la revolució socialista estan completament madures a Europa Occidental*; tots els socialistes influents, en tots els països avançats, ho admetien abans de la guerra". (Lenin, Obres completes, vol. XIII, pàgines 212-

213; les paraules destacades ho han estat per mi).

Així, doncs, en 1915, Lenin parlava clarament de la revolució democràtica a Rússia i de la revolució socialista a Europa occidental, i assenyalava, de pas, com quelcom que cau pel seu pes, que a Europa occidental, a diferència de, en oposició amb Rússia, les condicions per a la revolució socialista “estan completament madures”. Però els autors de la nova teoria, que són, al mateix temps, els del programa, deixen simplement de banda, entre moltes altres, aquesta citació, que es refereix directament a Rússia, i obren de la mateixa manera amb centenars d’altres del conjunt de les obres de Lenin. Com hem vist, s’apoderen, per contra, d’una citació que concerneix Europa Occidental, li donen un sentit que no té ni pot tenir; atribueixen la seua significació arbitrària a Rússia, a la qual no es refereix, i sobre aquests fonaments erigeixen la seua nova teoria.

¿Com plantejava Lenin aquesta qüestió durant el període que precedí immediatament a la Revolució d’Octubre? Al partir de Suïssa, després de la revolució de febrer, Lenin es dirigí als obrers suïssos en una carta en què deia el següent:

“Rússia és un país camperol, un dels països més endarrerits d’Europa. El socialisme no pot triomfar en ell *directament*, de seguida. Però el caràcter camperol del país donades les immenses propietats agràries conservades pels nobles terratinents, *pot*, com ho prova l’experiència de 1905, donar a la revolució burgesa i democràtica en Rússia una extensió immensa; pot fer de la nostra el *pròleg* de la revolució socialista mundial, una etapa cap a ella... El proletariat rus no pot, per les seues pròpies forces, *acabar victoriosament* la revolució socialista. Però pot donar a la seua revolució tal extensió que crearà les millors condicions per a la revolució socialista, i la *començarà*, d’alguna manera. Pot facilitar la intervenció en les batalles decisives del seu aliat *principal*, i el més fidel i el més segur, el proletariat socialista europeu i nord-americà” (Lenin, *Obres Completes*, vol. XIV, II part, ps. 407- 408)

Aquestes línies contenen tots els elements de la qüestió. ¿Si Lenin estimava, com es tracta de fer-nos-ho creure, en 1915, durant un període de guerra i de reacció, que el proletariat a Rússia podia per si sol construir el socialisme i després declarar la guerra als Estats burgesos, com, doncs, a principis de 1917, quan la revolució de febrer s’havia produït ja, podia pronunciar-se tan categòricament sobre la impossibilitat per a la Rússia camperola d’organitzar el socialisme per les seues pròpies forces? Caldria ser, almenys, un poc lògic i, diguem-ho francament, respectar un poc més Lenin.

Seria superflu multiplicar les citacions. Un estudi dels punts de vista de Lenin sobre el caràcter econòmic i polític de la revolució socialista, condicionada per la seua extensió internacional, exigiria un treball especial i comprendria no pocs

temes, excepte el de la construcció en un sol país d'una societat socialista amb la seua pròpia existència com a fi. Lenin no coneixia aqueix tema.

Ens veiem, no obstant, obligats a ocupar-nos encara d'un altre de Lenin; en efecte, el projecte de programa sembla citar l'article pòstum de Lenin "De la cooperació", servint-se d'una expressió aïllada d'aquest amb un fi que no té res de comú amb d'ell. Ens referim al capítol V del projecte de programa que diu que els obrers de les repúbliques soviètiques posseeixen "en el país les premisses *materials* necessàries i suficients... per a construir el socialisme integral". (La paraula destacada ho ha estat per mi).

Si aquest article, dictat per Lenin durant la seua malaltia i publicat només després de la seua mort, deia vertaderament que l'Estat soviètic posseeix les premisses *materials*, és a dir, en primer lloc, de *producció*, necessàries i suficients per a construir per si sol el socialisme integral, no quedaria una altra solució que suposar que l'autor havia deixat escapar un lapsus durant el dictat, o bé que es tractava d'un error de taquigrafia. Ambdues coses serien, en tot cas, més probables que no el fet de veure Lenin renunciar en dues línies qualssevilla al marxisme i a tot allò que havia ensenyat durant la seua vida. Felixment, és inútil recórrer a aquesta explicació. L'article "De la cooperació", notable, tanmateix que inacabat, està lligat per una unitat de pensament a altres, no menys notables, apareguts durant el darrer període de l'existència de Lenin i que formen, d'alguna manera, els capítols d'un llibre que no pogué acabar i que tracta *del lloc que ocupa la Revolució d'Octubre en l'encadenament de les revolucions d'Occident i d'Orient*; l'article "De la cooperació" no diu, ni de bon tros, allò que li atribueixen, amb tanta lleugeresa, els revisionistes de la doctrina de Lenin.

Lenin hi explica que la cooperació "mercantil" pot i ha de modificar completament el seu paper social en l'estat obrer; gràcies a una política justa, pot coordinar en la via socialista l'interès particular del camperols amb l'interès general de l'Estat. Lenin exposa en les línies que reproduïm a continuació els fonaments d'aquest pensament indiscutible:

"En efecte, el poder de l'Estat, que s'estén a tots els mitjans de producció principals i que està en mans del proletariat, l'aliança de la classe obrera i de nombrosos milions de camperols pobres, la garantia que aquella conservarà l'hegemonia respecte a aquests, etc., ¿no és tot el que necessita per a poder, amb ajuda de la cooperació, de la cooperació sola (que tractàvem abans de mercantil i que tenim encara, fins a cert punt, el dret de tractar així, ara que tenim la NEP), construir la societat socialista integral? Això no és encara la construcció de la societat socialista, però és tot el necessari i suficient per a això". (Lenin, *Obres completes*, vol. XVIII, II part, p. 140).

El text de la citació, que conté la frase inacabada "de la cooperació sola", prova

indiscutiblement que estem en presència d'un esborrany no corregit i, a més d'això, dictat, i no escrit per la mà de l'autor. Per això mateix tant més imperdonable és agafar-se a paraules aïllades del text, en compte de meditar sobre el sentit general de l'article. No obstant, feliçment, la *lletra* mateixa de la citació aportada, i no sols el seu *esperit*, no dona dret a cometre l'abús a què han recorregut els autors del projecte. Parlant de les premisses "necessàries i suficients", Lenin delimita rigorosament el seu tema en aquest article. En ell examina simplement per quins mètodes i procediments arribarem fins al socialisme, desembarassant-nos de la dispersió de les explotacions camperoles, sense passar per nous conflictes de classe, donada l'existència de les premisses del règim soviètic. L'article està enterament consagrat a les *formes socials, d'organització*, de la transició entre la petita economia privada i l'economia col·lectiva; no tracta, ni de bon tros, de les condicions *materials de producció* d'aquesta transició. Si avui triomfés el proletariat europeu i vingués a socórrer-nos amb la seua tècnica, la qüestió de la cooperació, plantejada per Lenin com a mètode social d'organització que combina l'interès privat amb el de la col·lectivitat, servarà tota la seua importància. La cooperació indica la ruta per on la tècnica en desenvolupament, l'electrificació inclusivament, podrà reorganitzar i unir milions d'explotacions camperoles si el règim soviètic existeix; però no la substitueix ni la crea en el seu si. Com hem vist, Lenin no fa més que parlar de les premisses "necessàries i suficients" en general, i les enumera amb precisió. Aquestes són: 1r, "el poder de l'Estat, que s'estén a tots els mitjans de producció" en gran (la frase no està corregida); 2n, el poder de l'Estat "en mans del proletariat"; 3r, "l'aliança de la classe obrera i de nombrosos milions de camperols"; 4t, "la garantia de la supremacia del proletariat amb referència als camperols". I només després d'haver enumerat aqueixes condicions *purament polítiques* (no es parla ací per a res de les condicions materials), Lenin extreu la seua conclusió: açò (és a dir, totes les condicions enumerades) "és tot el necessari i suficient" per a construir la societat socialista. "Tot el que és necessari i suficient" en el pla *polític*, i res més. Però, agrega Lenin, per aquesta raó "no és encara la construcció de la societat socialista". Per què? Perquè les condicions polítiques soles, inclús si són suficients, no resolen el problema en el seu conjunt. Queda encara la qüestió de la cultura. *Ni més menys* que això, diu Lenin, i subratlla les paraules "*ni més ni menys*" per a demostrar l'enorme importància de les premisses que ens falten. Lenin sabia tan bé com nosaltres que la cultura està relacionada amb la tècnica; "per a ser cultes [deia, fent descendir als revisionistes dels núvols] és necessari que hi haja certa base *material*". (Ídem, p. 175). Basta recordar el problema de l'electrificació, que Lenin lligava, dit siga de pas, a la qüestió de la revolució socialista internacional. La lluita per la cultura, quan hi han les premisses polítiques *però no materials* necessàries i suficients, ocuparia completament tota la nostra activitat si no hi hagués el problema de la lluita incessant i implacable, econòmica, política, militar i cultural entre la societat socialista en

construcció amb una base endarrerida i el capitalisme mundial, que marxa cap a la seua decadència, però que és poderós per la seua tècnica.

“M’inclinaria a dir [subratlla Lenin, cap al final del mateix article] que per a nosaltres el centre de gravetat es desplaça cap al treball cultural, si no hi haguessen les relacions internacionals, si no hi hagués l’obligació de lluitar per les nostres posicions en el domini internacional”. (Ídem, p. 177).

Aquest és el vertader pensament de Lenin, inclús si s’aïlla l’article sobre la cooperació de les seues altres obres. Com, doncs, qualificar d’una altra manera que de falsificació el mètode dels autors del projecte de programa, que, prenent conscientment de Lenin les paraules concernents a l’existència en el nostre país de les premisses “necessàries i suficients”, agreguen, per la seua banda, la premissa fonamental, és a dir, la material, mentre que Lenin demostrava amb claredat què precisament faltava a Rússia, que calia conquerir-la encara en relació amb la lluita, “per les nostres posicions en el domini internacional”, és a dir, en relació amb la revolució proletària mundial. Heus ací el que queda del segon i últim punt de suport de la teoria.

Conscientment no citem ací els innumbrables articles i discursos en què Lenin, des de 1905 fins a 1923, afirma i repeteix de la manera més categòrica que sense la revolució mundial triomfant estem amenaçats de mort; que no es pot triomfar contra la burgesia des del punt de vista econòmic en un sol país, i menys encara en un país endarrerit; que la tasca de construir la societat socialista és internacional per la seua essència mateixa. Lenin extreu conclusions que semblaran potser “pessimistes” als creadors de la nova teoria nacional i reaccionària; però que són prou optimistes si se les considera des del punt de vista de l’internacionalisme revolucionari. No concentrem ací la nostra atenció més que en les citacions triades pels autors del projecte per a crear les premisses “necessàries i suficients” per a la seua utopia. I veiem que tot el seu edifici s’enfonsa en quant se’l toca amb el dit.

Creiem, no obstant, que és normal donar ací, almenys, un testimoni directe de Lenin respecte a la qüestió en litigi que no necessita ser explicada i no podria ser interpretada falsament.

“Hem assenyalat en *tota una sèrie d’obres, en tots els nostres discursos, en tota la Premsa*, que no ocorre el mateix a Rússia (com en els països capitalistes), on tenim una minoria d’obriers ocupats en la indústria i una majoria de modestos cultivadors. En un país així, la revolució social no pot triomfar definitivament més que amb dues condicions. Una, que siga sostinguda en *temps oportú* per la revolució social en un o diversos països avançats... L’altra és l’acord entre el proletariat que exerceix la seua dictadura o té a les seues mans el poder de l’Estat i la majoria de la població camperola...”

“Sabem que no és l'acord amb els camperols que pot salvar la revolució socialista a Rússia en tant que no es produïska la revolució en altres països...” (Lenin, *Obres completes*, vol. XVIII, I part, ps. 137-138; les paraules destacades ho han estat per mi).

Confiem que aquesta citació serà prou convincent; en primer lloc, Lenin mateix assenyala que les idees que exposa les ha desenrotllat “en tota una sèrie d'obres, en tots els nostres discursos, en tota la Premsa”; en segon lloc, ha estat escrita no en 1915, no abans d'octubre, sinó en 1921, quatre anys després de la presa del poder.

Ens atrevim a creure que, en allò que concerneix Lenin, la qüestió està ja prou clara. Però hom pot preguntar-se encara: ¿Com plantejaven en el passat la qüestió que ens interessa els autors del projecte de programa?

Stalin deia, respecte a la qüestió, al novembre de 1926:

“El partit admeté sempre que el triomf del socialisme en un sol país és la possibilitat de construir-lo en ell, i que aquesta obra pot realitzar-se amb les seues pròpies forces”. (*Pravda*, 12 de novembre de 1926).

Sabem ja que el partit no admeté això mai. Al contrari, en “tota una sèrie d'obres, en tots els nostres discursos, en tota la Premsa”, com diu Lenin, el partit es basà en una posició contrària, que trobà justament la seua expressió fonamental en el programa del partit comunista de l'URSS. ¿Però, Stalin, almenys, partí “sempre” de la falsa idea que pot organitzar-se el socialisme amb les “forces” d'un “sol país”? Vegem-ho.

Ignorem totalment com Stalin comprenia aquesta qüestió en 1905 o en 1915, perquè sobre açò manquem completament de dades consignades en documents. Però, en 1924, Stalin exposà de la manera següent les concepcions de Lenin sobre la construcció del socialisme:

“Derrocar en un país el poder de la burgesia i instaurar el del proletariat no significa assegurar el triomf complet del socialisme. Queda encara per realitzar la missió principal d'aquest: *l'organització socialista de la producció*. ¿Es pot resoldre aquest problema, es pot obtenir la victòria definitiva del socialisme en un sol país sense que concorden els esforços dels proletaris de diversos països avançats? No; *és impossible*. Per a derrocar la burgesia, basten els esforços d'un sol país, com ho prova la història de la nostra revolució. Per tal que el socialisme triomfe definitivament, *per tal d'organitzar la producció socialista, els esforços d'un sol país, sobretot d'un país tan camperol com Rússia, ja no basten; són precisos per a això els dels proletaris de diversos països avançats...*”

“Aquests són, en general, *els trets característics de la teoria leninista de la revolució proletària*”. (J. Stalin, *Sobre Lenin i el leninisme*, Edicions de l'Estat,

secció de Moscou, 1924, ps. 40-41).

Cal reconèixer-ho: “els trets característics de la teoria leninista” estan exposats ací amb prou exactitud. No obstant, en les edicions posteriors del llibre de Stalin aqueixa frase ha estat corregida en un sentit directament oposat i “els trets característics de la teoria leninista” foren denunciats un any després com... trotskisme. La setena reunió plenària del Comitè Executiu de la Internacional Comunista adoptà la seua decisió ajustant-se no a l'edició de 1924, sinó a la de 1926.

Heus ací la situació de Stalin. No pot ser més lamentable. És veritat que encara podríem consolar-nos si l'actitud de l'última reunió plenària del Comitè Executiu de la Internacional Comunista no hagués estat tan lamentable com la de Stalin.

Resta una última esperança; és que, almenys Bukharin, el vertader autor del projecte de programa, haja admès “sempre” la possibilitat de realitzar el socialisme en un sol país. Vegem.

Heus ací el que Bukharin escrivia sobre la qüestió en 1917.

“Les revolucions són les locomotores de la Història. Només el proletariat, inclús en l'endarrerida Rússia, pot ser el maquinista irremplaçable d'aquestes locomotores. Però el proletariat no pot romandre ja en els límits de les relacions de propietat de la societat burgesa. Marxa cap al poder i cap al socialisme. No obstant, no pot realitzar aquesta missió, que a Rússia també “està a l'ordre del dia,” a l'interior de les fronteres nacionals. Ací la classe obrera ensopegarà amb un mur infranquejable (observeu-ho bé: “amb un mur infranquejable”. LT), que només pot derrocar-se amb l'ariet de la *revolució obrera internacional*. (N. Bukharin, *La lluita de classes i la revolució a Rússia*, 1917, ps. 3-4).

No és possible expressar-se més clarament. Heus ací quina era l'opinió de Bukharin en 1917, dos anys després del pretès “canvi sobtat” de Lenin en 1915. Però la Revolució d'Octubre, no haurà ensenyat alguna cosa nova a Bukharin? Vegem-ho.

En 1919, Bukharin escrivia les línies que segueixen respecte a *La dictadura del proletariat a Rússia i la revolució mundial*, en l'òrgan teòric de la Internacional Comunista:

“Donada l'existència de l'economia *mundial* i la cohesió que uneix les seues diverses parts, donada la interdependència dels diversos grups burgesos organitzats en Estats, *no cal ni dir-ho* que no pot acabar-se la lluita en un país aïllat sense que una de les parts obtinga una victòria decisiva en *diversos* països civilitzats”. (Les paraules destacades ho han estat per mi).

En aqueixa època no calia “ni dir-ho” això. Després:

“En les publicacions marxistes i semimarxistes d’abans de la guerra es plantejà més d’una vegada la qüestió de si era possible la victòria del socialisme en un sol país. La majoria dels escriptors respongueren negativament (i Lenin, doncs, en 1915? LT), de tot això no es pot deduir que siga impossible o inadmissible començar la revolució i apoderar-se del poder en un país aïllat”.

Precisament!

El mateix article deia més lluny:

“El període de progressió de les forces productives no pot començar més que amb el triomf del proletariat en diversos països importants... D’on s’hi dedueix que és necessari estendre per tots els mitjans la revolució mundial i formar un bloc econòmic sòlid entre els països industrials i la Rússia soviètica”. (N. Bukharin, *La Internacional Comunista. La dictadura del proletariat a Rússia i la revolució mundial*, nº. 5, setembre de 1919, p. 614).

L’afirmació de Bukharin que la progressió de les forces productives, és a dir, la *vertadera progressió socialista* no començarà en el nostre país fins després de la victòria del proletariat dels països avançats d’Europa és precisament la idea contra la qual van dirigides totes les actes d’acusació formulades contra el “trotskisme”, entre altres ocasions en la setena reunió plenària del Comitè Executiu de la Internacional Comunista. El que és curiós és que Bukharin, que deu la seua salut a la seua curta memòria, actués d’acusador. Al costat d’aquest aspecte còmic hi ha un altre tràgic: és que és Lenin qui està en la banqueta, perquè ha expressat aquest mateix pensament elemental dotzenes de vegades.

Així doncs, en 1921, sis anys després del suposat canvi d’actitud de Lenin en 1915, quatre anys després d’Octubre, el Comitè Central, amb Lenin al capdavant, aprovà el programa de les Joventuts Comunistes, establert per una comissió dirigida per Bukharin, i en el paràgraf quart del qual es diu:

“El poder de l’Estat es troba ja en l’URSS a mans de la classe obrera. Durant tres anys de lluita heroica contra el capital mundial, s’ha mantingut i desenvolupat el poder soviètic. Encara que Rússia posseeix immenses riqueses naturals és, no obstant, des del punt de vista industrial, un país endarrerit, on predomina una població petit burgesa. Rússia no pot arribar al socialisme més que a través de la revolució proletària mundial, en l’època de la qual hem entrat ja”. Aquest paràgraf del programa de les Joventuts Comunistes (no d’un document qualsevol, sinó d’un programa) mostra per si sol com de ridícules i indignes són les temptatives dels autors del projecte per a demostrar que el partit ha considerat possible “sempre” la construcció del socialisme en un sol país, i, per escriure, precisament a Rússia. ¿Si “sempre” fou aquesta l’actitud del partit, per què Bukharin formulà així aqueix paràgraf del programa de les Joventuts Comunistes? On tenia Stalin en aqueix moment els ulls? ¿Com Lenin

i tot el Comitè Central haurien pogut aprovar semblant heretgia? ¿Com ningú, en el partit, hauria observat aqueix “detall” i no hauria plantejat la qüestió? ¿No s’assembla massa tot açò a una sinistra farsa amb què es ridiculitzen cada vegada més el partit, la seua història i la Internacional Comunista? ¿No és ja hora de posar fi a tot açò? ¿No ha arribat ja el moment de dir als revisionistes: no vos oculteu més darrere de Lenin, darrere de la tradició teòrica del partit?

En la setena reunió plenària del Comitè Executiu de la Internacional Comunista, Bukharin, que sobreviu gràcies a la seua curta memòria, argumentant a favor de la resolució condemnatòria del “trotskisme”, declarà:

“La teoria de la revolució permanent del camarada Trotski (puix el camarada Trotski la professa encara) diu també que, a causa de la nostra situació econòmica endarrerida, perirem inevitablement sense la revolució mundial”. (Actes taquigràfiques, p. 115).

Havia parlat jo en la setena reunió plenària de les llacunes existents en la teoria de la revolució permanent tal com l’havia formulada en 1905-1906. Però ni què dir té que no hi havia ni tan sols pensat en renunciar al fonamental d’aqueixa teoria, a el que m’apropava i m’apropà a Lenin, a el que no em permet admetre actualment la revisió del leninisme.

Hi havia dues tesis fonamentals en la teoria de la revolució permanent: Primer: malgrat l’endarreriment històric de Rússia, la revolució pot donar el poder al proletariat rus abans de donar-li’l al dels països avançats. Segon: per a sortir de les contradiccions amb què ensopegarà la dictadura del proletariat en un país endarrerit, rodejat per un món d’enemics capitalistes, caldrà descendir a l’arena de la revolució mundial. La primera d’aquestes tesis es basa en una justa concepció de la llei del desenvolupament desigual. La segona, en una comprensió exacta de la realitat dels lligams econòmics i polítics que uneixen els països capitalistes. Bukharin té raó quan diu que continue professant aqueixes dues tesis fonamentals de la teoria de la revolució permanent. Ara més que mai. Perquè les considere enterament comprovades i confirmades: en el domini teòric, per les obres completes de Marx i de Lenin, i, en el domini pràctic, per l’experiència de la Revolució d’Octubre.

6.-ON ESTÀ, DONCS, LA DESVIACIÓ SOCIALDEMÒCRATA?

Les citacions mencionades són més que suficients per tal de caracteritzar la posició teòrica de Stalin i Bukharin, ahir i avui. Però per a determinar el caràcter dels seus procediments en política cal recordar que, després d’haver collit en els escrits de l’Oposició declaracions completament anàlogues a les que ells mateixos feren fins a 1925 (*en aqueix moment*, en perfecte acord amb Lenin), Stalin i Bukharin, basant-se en elles, posaren en peu la teoria de la nostra

“desviació socialdemòcrata”. Segons sembla, sobre el problema essencial de les relacions entre la Revolució d’Octubre i la Internacional, l’Oposició pensa com Otto Bauer, que no admet que siga possible construir el socialisme en Rússia. Es creuria en veritat que no s’ha inventat la impremta fins a 1924 i que tot el que precedeix a aquesta data està condemnat a l’oblit. Es compta per endavant que la gent té poca memòria.

No obstant, ja al IV Congrés, sobre la qüestió del caràcter de la Revolució d’Octubre, la Internacional Comunista arreglà els comptes a Otto Bauer i als altres filisteus de la Segona Internacional. L’informe que el Comitè Central m’encarregà que presentés, i que expressava els seus punts de vista sobre la nova política econòmica i les perspectives de la revolució mundial, contenia un judici sobre l’actitud d’Otto Bauer, que expressà les idees d’aquell i no trobà cap objecció en el Congrés, i que estime ha servat enterament tot el seu vigor fins avui. Bukharin renuncià a aclarir l’aspecte polític del problema, ja que “molts camarades, entre ells Lenin i Trotski”, havien parlat ja d’ell; en altres termes, Bukharin se solidaritzà immediatament amb el meu informe. Heus ací el que vaig dir a propòsit d’Otto Bauer: “Els teòrics socialdemòcrates admeten, d’una banda, en els seus articles dominicals, que el capitalisme, sobretot a Europa, es sobreviu i s’ha convertit en un fre de l’evolució històrica; d’altra banda, expressen la certesa que l’evolució de Rússia soviètica la condueix inevitablement cap a la victòria de la democràcia burgesa; així cauen en una contradicció de les més vulgars, completament digna d’aqueixos confusionistes obtusos. *La nova política econòmica està calculada per a condicions de temps i d’espai determinades; és una maniobra de l’Estat obrer que viu encara rodejat de capitalista i que compta fermament amb el desenvolupament revolucionari d’Europa.* En els càlculs polítics no es pot fer a banda un factor com el temps. Si s’admet, en efecte, que el capitalisme durarà a Europa encara un segle o un mig segle sencer i que Rússia soviètica, en la seua política econòmica, haurà d’adaptar-se a ell, llavors la qüestió es resol per si mateixa; perquè en aquesta hipòtesi suposem a priori que la revolució proletària a Europa fracassarà i que començarà una nova època de renaixement capitalista. En què podríem basar-nos per a acceptar açò? Si Otto Bauer ha descobert en la vida de l’Àustria d’avui en dia símptomes miraculosos de resurrecció capitalista, aleshores la sort de Rússia està fixada per endavant. Però, per ara, no veiem miracles, i no hi creiem. Des del nostre punt de vista, si la burgesia europea s’assegurés en el poder per una sèrie de dècades, en les condicions en què viu actualment el món, això equivaldria no a un nou floriment del capitalisme, sinó a la descomposició econòmica i al desmembrament cultural d’Europa. Si es parla en general, no es pot negar que el renaixement del capitalisme podria igualment arrossegar Rússia soviètica a l’abisme. ¿Hauria aquesta, en aqueix cas, passar per l’estadi de la “democràcia” o bé es descompondria prenent altres formes? Açò és ja una qüestió secundària. Però no veiem cap raó per a adherir-nos a la filosofia de Spengler. Comptem fermament amb el desenvolupament revolucionari

d'Europa. *La nova política econòmica no és més que una adaptació al ritme d'aqueix desenvolupament*'. (L. Trotski, *Cinc anys de la Internacional Comunista. De la crítica socialdemòcrata*, p. 491-492).

Aquesta manera de plantejar la qüestió ens porta al punt pel qual hem començat a jutjar el projecte de programa: en l'època de l'imperialisme no es pot examinar el destí d'un país aïllat més que prenent com a punt de partida les tendències del desenvolupament mundial com un bloc en el qual aquest país, amb les seues particularitats nacionals, està inclòs, i del qual en depèn. Els teòrics de la Segona Internacional aïllen l'URSS de la resta del món i de l'època imperialista; li apliquen, considerant-la com a país aïllat, el criteri àrid de la "maduresa" econòmica; estableixen que no està preparada per a construir el socialisme amb les seues soles forces, i hi dedueixen que és inevitable la degeneració capitalista de l'Estat obrer.

Els autors del projecte de programa es col·loquen en el mateix terreny des del punt de vista teòric; accepten enterament la metodologia metafísica dels teòrics socialdemòcrates; exactament com ells, "fan abstracció" del conjunt del món i de l'època imperialista; prenen com a punt de partida la ficció del desenvolupament aïllat; apliquen a l'etapa nacional de la revolució mundial l'àrid criteri econòmic; no obstant això, la seua "sentència" és contrària a la d'aquells. El "esquerranisme" dels autors del projecte consisteix en què reproduïxen, tornant-lo del revés, el judici socialdemòcrata. No obstant, la manera com els teòrics de la Segona Internacional plantegen la qüestió no té importància per a nosaltres. És precís adoptar la de Lenin, que elimina simplement el diagnòstic de Bauer com a exercici digne d'un alumne del preparatori.

Heus ací el que queda de la nostra "desviació socialdemòcrata". No és a nosaltres, sinó als autors del projecte que caldrà classificar entre els parents de Bauer.

7.-LA DEPENDÈNCIA DE L'URSS DE L'ECONOMIA MUNDIAL

Vollmar fou el precursor dels predicadors de la societat nacional socialista. En traçar, en un article titulat "L'Estat socialista aïllat", la perspectiva de la construcció del socialisme en Alemanya per les pròpies forces del proletariat d'aquest país, que ha sobrepassat amb molt a l'avançada Anglaterra, Vollmar, en 1878, es referia, amb una claredat i una precisió absolutes, a la llei del desenvolupament desigual, que, segons creu Stalin, era desconeguda de Marx i d'Engels. Vollmar dedueix d'aquesta llei la conclusió incontrovertible següent:

"En les condicions que prevalen actualment, i que es mantindran durant tot el període que podem preveure ara, la hipòtesi d'una victòria simultània del

socialisme en tots els països civilitzats queda absolutament exclosa...”

Desenrotllant aquest pensament més endavant, Vollmar diu:

“Arribem així a l'Estat socialista aïllat, que és (espere haver-ho demostrat) si no l'únic possible, almenys el més probable...”

Atès que s'ha de comprendre ací per Estat socialista aïllat només un Estat de dictadura proletària, Vollmar exposa un pensament indiscutible i ben conegut de Marx i d'Engels, i que Lenin expressà en l'article de 1915 citat més amunt.

Però després vénen les troballes fetes pel propi Vollmar, que, per descomptat, no estan formulades d'una manera tan unilateral i errònia com les dels nostres teòrics del socialisme en un sol país. Per a construir la seua argumentació, Vollmar pren, com a punt de partida la consideració que l'Alemanya socialista mantindria relacions econòmiques estretes amb l'economia capitalista mundial, disposant per a d'això dels avantatges d'una tècnica superiorment desenvolupada i d'escasses despeses de producció. Aquesta hipòtesi es basa en la perspectiva de la coexistència pacífica dels sistemes socialista i capitalista. Però com el socialisme haurà, a mesura que avança, de manifestar els seus enormes avantatges des del punt de vista de la producció, la necessitat de la revolució mundial desapareixerà per si mateixa; el socialisme triomfarà contra el capitalisme a través del mercat, per la intervenció dels preus baixos.

Bukharin, autor del primer i un dels autors del segon projecte de programa, es basa enterament, per a la seua construcció del socialisme en un sol país, en la idea de l'economia aïllada considerada com un fi en si mateixa. En el seu article titulat “Del caràcter de la nostra revolució i de la possibilitat de la instauració victoriosa del socialisme en l'URSS” (*El Bolxevic*, núms. 19-20, 1926), que constitueix la realització suprema de l'escolàstica multiplicada per la sofística, tot el raonament es desenrotlla en el marc d'una economia aïllada. L'argument principal i únic és el següent:

“Ja que tenim tot allò de necessari i suficient per a construir el socialisme, no arribarà cap moment a partir del qual aquesta organització siga impossible. Si tenim en l'interior del nostre país una combinació de forces tal que cada any que transcorre la preponderància del sector socialista de la nostra economia creix, si els sectors socialitzats de la nostra economia progressen més ràpidament que no els del capitalisme privat, entrem en cada nou any amb forces augmentades”. És un raonament irrefutable: “Ja que tenim tot allò de necessari i suficient”, doncs... ho tenim. Prenent com a punt de partida els resultats de la seua demostració, Bukharin erigeix un sistema acabat d'economia socialista amb la seua pròpia existència i com a fi sense entrades ni sortides que comuniquen amb l'exterior. Bukharin, al igual que Stalin, no s'acorda de l'ambient exterior, és a dir, del món sencer, més que per a veure'l des del punt de vista de la intervenció

militar. Quan Bukharin parla en aqueix article de la necessitat de “fer abstracció” del factor internacional, es refereix a la intervenció militar i no al mercat mundial. No necessita abstraure’s d’aquest, perquè l’oblida sempre simplement. D’acord amb aqueix esquema, Bukharin defengué en el XIV Congrés la idea que si una intervenció militar no venia a oposar-nos un obstacle, instauraríem el socialisme, “encara que siga a pas de tortuga”. La lluita incessant entre dos sistemes, el fet que el socialisme no pot reposar més que en forces productives superiors, en una paraula, la dinàmica marxista de la substitució d’una formació social per una altra, basada en el creixement de les forces productives, tot això ho feu enterament a una banda. Reemplaçà la dialèctica revolucionària i històrica per la utopia reaccionària d’un socialisme tancat en si mateix, organitzant-se gràcies a una tècnica inferior, evolucionant a “pas de tortuga” en els límits nacionals i sense una altra relació amb el món exterior que el temor a la intervenció armada. El fet de no acceptar aquesta caricatura lamentable de la doctrina de Marx i de Lenin ha estat qualificat de “desviació socialdemòcrata”. En l’article de Bukharin a què ens referim és on, per primera vegada, es palesà, amb “argumentació”, aquesta manera de caracteritzar les nostres opinions. La història registrarà que fórem condemnats per “desviació socialdemòcrata” perquè no hem admès el retorn a la teoria de Vollmar sobre el socialisme en un sol país, retorn, que inversament, l’hauria convertit en més errònia.

El proletariat de Rússia tsarista no s’hauria apoderat del poder a l’octubre si aquest país no hagués estat una anella, la més dèbil, però una anella, no obstant això, de la cadena de l’economia mundial. La conquesta del poder pel proletariat no aïllà ni de bon tros la república dels soviets del sistema de la divisió internacional del treball, creat pel capitalisme.

De la mateixa manera que la prudent rata penada no alça el vol fins el crepuscle, la teoria del socialisme en un sol país sorgí en el moment en què la nostra indústria, esgotant cada vegada més el seu antic capital de base que cristal·litzava els dos terços de la dependència de la nostra indústria respecte a la del món, necessitava renovar i estendre urgentment les seues relacions amb el mercat mundial i que es plantejaven clarament davant de la direcció de l’economia els problemes de comerç amb l’exterior.

En el XI Congrés, és a dir, en l’últim en què va poder parlar, Lenin previngué el partit en temps oportú de què calia sofrir un nou examen, “un examen que organitzaran el mercat rus i el mundial, al qual estem subordinats, amb el qual estem lligats i del qual no podem separar-nos”.

Res fereix tan cruelment la teoria del “socialisme integral” aïllat, com el simple fet que les xifres del nostre comerç exterior hagen passat a ser, en el curs dels darrers anys, la pedra cantonera dels nostres plans econòmics. “La part més

dèbil” de tota nostra economia, de nostra indústria inclusivament, és la importació, que depèn enterament de l’exportació. Però com la resistència d’una cadena depèn de l’anella més dèbil, les proporcions dels nostres plans econòmics s’adapten a les de la importació.

Llegim en un article consagrat al sistema de l’establiment del pla, aparegut en la revista *Planovia Joziartro (L’economia planificada)*, òrgan teòric del Pla d’Estat, gener de 1927, p. 27:

“En establir les xifres de control de l’any corrent, calgué, per metodologia, prendre com a punt de partida els plans de la nostra exportació i de la nostra importació, orientar-se en ells per a establir els plans de les diverses branques de la indústria, i, per consegüent, tot el pla general industrial, i fer concordar amb ells, en particular, la construcció de noves fàbriques, etc.”

Aquest pas metodològic a propòsit del pla d’Estat significa, sens dubte, per a tots els que tenen orelles per a escoltar i ulls per a veure, que les xifres determinen la direcció i el ritme de la nostra evolució econòmica, però que s’han desplaçat ja cap a l’economia mundial, i açò ocorre no perquè siguem més dèbils, sinó perquè, havent esdevingut més forts, hem sortit del cercle viciós de l’aïllament.

Per les xifres de les exportacions i de les importacions, el món capitalista ens demostra que hi ha altres mitjans de coacció que els de la intervenció militar. Com la productivitat del treball i del sistema social en el seu conjunt es mesuren en el mercat pels preus, l’economia soviètica està més aviat amenaçada per una intervenció de mercaderies capitalistes a baix preu que no per una intervenció militar. Per aquesta raó, l’important no és obtenir un triomf aïllat, des del punt de vista econòmic, contra la “pròpia burgesia”. “La revolució socialista que avança en el món sencer no consistirà només en què el proletariat de cada país triomfe contra la seua burgesia” (Lenin, *Obres completes*, 1919, vol. XVI, p. 388). Es tracta d’una lluita a mort entre dos sistemes socials, un dels quals ha començat a organitzar-se recolzant-se en forces productives endarrerides, en tant que l’altre reposa avui en forces de producció d’un poder infinitament més gran.

Aquell que considera com “pessimisme” el fet de reconèixer que depenem del mercat mundial (Lenin deia francament que li estem *subordinats*), revela que li té por, posa enterament al nu la seua pusil·lanimitat de petitburgès provincià enfront del mercat mundial i el seu pobre optimisme local i demostra que espera alliberar-se d’ell ocultant-se davall els esbarzers, arreglant-se de qualsevol manera pels seus propis mitjans.

La nova teoria considera com una qüestió d’honor la idea extravagant que l’URSS pot perir a causa d’una intervenció militar, però en cap cas pel seu

endarreriment en el domini econòmic. Però, ja que les masses treballadores d'un país socialista han d'estar molt més disposades a defensar-lo que no els esclaus del capital a atacar-lo, hom es pregunta: Com podem perir a causa d'una intervenció militar? Perquè l'enemic és infinitament més fort des del punt de vista tècnic. Bukharin no admet el predomini de les forces productives més que en el seu aspecte militar *tècnic*. No vol comprendre que el tractor Ford és tan perillós com el canó Creusot, amb la diferència que aquest darrer no pot obrar més que de tant en tant, en tant que el primer fa contínuament pressió sobre nosaltres. A més, el tractor té darrere al canó com última reserva.

Nosaltres, el primer Estat obrer, som una part del proletariat internacional, i amb aquest depenem del capitalisme mundial. S'ha posat en circulació la paraula "relació", indiferent, neutra, castrada pels buròcrates, per tal de dissimular el caràcter, summament penós i perillós per a nosaltres, d'aqueixes "relacions". Si produïrem als preus del mercat mundial, continuariem sota la seua dependència, però aquesta seria infinitament menys rigorosa que actualment. Però, malauradament, no ocorre així. El monopoli del comerç exterior prova per si mateix el caràcter perillós i cruel de la nostra dependència. La importància decisiva que té aqueix monopoli per a la nostra construcció del socialisme es deriva, precisament, de la correlació de forces desfavorable per a nosaltres. I no es pot oblidar un sol instant que el monopoli del comerç exterior no fa més que regularitzar la nostra correlació amb el mercat mundial, però no suprimir-la.

"Mentre la nostra república dels soviets (escrigué Lenin) seguisca estant *aïllada* de tot el món capitalista, creure en la nostra independència econòmica completa, en la desaparició de certs perills, seria donar prova d'un esperit fantàstic i utòpic". (Lenin, *Obres completes*, vol. XVII, p. 409; les paraules subratllades ho han estat per mi).

Per consegüent, els perills essencials són la conseqüència de la situació objectiva de l'URSS com a país aïllat en l'economia capitalista, que ens és hostil. No obstant, aqueixos perills poden créixer o disminuir. Això *depèn de l'acció* de dos factors: la nostra construcció *del socialisme* d'una banda, i l'evolució de l'economia capitalista, d'una altra. Evidentment, *en últim resultat*, és el segon factor, és a dir, la sort del conjunt de l'economia mundial, el que té una importància decisiva.

¿Pot ocórrer, i si això és possible (i en quin cas precís) que la productivitat del nostre sistema social estiga cada vegada més endarrerida respecte a la del capitalisme? Perquè, al capdavant, això provocaria inevitablement l'enfonsament de la república socialista. Si dirigim amb intel·ligència nostra economia durant aquesta nova fase, en el curs de la qual estarem obligats a crear la base de la indústria, que exigeix qualitats molt més grans per part de la

direcció, la productivitat del nostre treball augmentarà. ¿Es pot suposar, no obstant això, que la productivitat del treball dels països capitalistes, o, per parlar amb major precisió, dels països capitalistes predominants, creixerà més ràpidament que la nostra? Si no es dóna a aquesta pregunta una resposta que tinga en compte les perspectives, afirmar que el nostre ritme serà “per si mateix” suficient (sense parlar de la filosofia ridícula del “pas de tortuga”) és no dir absolutament res. Però la sola temptativa de resoldre el problema de la lluita entre els dos sistemes ens porta al terreny de l’economia i de la política mundials, i en aquest és la Internacional revolucionària, que comprèn la república dels soviets, qui obra i decideix, i no una república soviètica que tinga com a fi la seua pròpia existència i recórrega de tant en tant a l’ajuda de la Internacional.

El projecte de programa diu que l’economia estatal de l’URSS “desenvolupa la gran indústria a un ritme que sobrepassa el dels països capitalistes”. En aquest assaig de confrontació dels dos ritmes, cal reconèixer que es dóna un pas avant, en el domini dels principis, amb relació al període en què els autors del projecte negaven categòricament inclús el problema del coeficient de comparació entre la nostra evolució i la del món. És inútil “barrejar a d’açò el factor internacional”, deia Stalin. Organitzarem el socialisme “encara que siga a pas de tortuga”, anunciava Bukharin. Justament es desenrotllaren les discussions durant diversos anys entorn d’aquesta línia política, que, des del punt de vista de la forma, està ja conquistada. Però si, en comptes d’incloure simplement en el text una comparació entre els diferents ritmes del desenvolupament econòmic, es comprèn el que el problema té d’essencial, es veurà que no hom pot parlar en un altre capítol del projecte d’un “mínim suficient d’indústria”, basant-se només en la de l’interior, sense relació amb el món capitalista; no sols no es pot resoldre *a priori* sinó ni tan sols plantejar la qüestió de saber si és “possible” o “impossible” al proletariat d’un país construir el socialisme per les seues pròpies forces. Resol la qüestió la dinàmica de la lluita de dos sistemes, de dues classes mundials; tanmateix els coeficients elevats del nostre progrés en el curs del *període de reconstrucció*, segueix sent un fet essencial i indiscutible que:

“El capitalisme, si se’l considera en una escala mundial, continua sent més fort que el poder dels soviets, no sols militarment, sinó també des del punt de vista econòmic. Cal partir d’aquesta consideració fonamental i no oblidar-la mai”. (Lenin, *Obres completes*, vol. XVII, p. 102).

El problema de la relació entre els diferents ritmes entre si queda *sense resoldre*, perquè no depèn només de la nostra habilitat per a abordar l’aliança entre la ciutat i el camp, assegurar l’emmagatzematge de blat, intensificar les importacions i les exportacions; dit d’una altra manera, no depèn únicament dels

nostres èxits en l'interior, que són, certament, un factor d'importància excepcional en aquesta lluita, sinó que està lligat inclús a la marxa de l'economia i de la revolució mundials. Per consegüent, no es resoldrà la qüestió en els límits d'una nació, sinó en el terreny de la lluita econòmica i política en el món sencer.

Així, doncs, veiem, quasi en cada punt del projecte del programa, una concessió directa o dissimulada a la crítica de l'Oposició. Aquesta "concessió" es manifesta per una aproximació a Marx i a Lenin en el domini teòric; però les conclusions revisionistes queden completament independents de les tesis revolucionàries.

8.-LA CONTRADICCIÓ ENTRE LES FORCES PRODUCTIVES I LES FRONTERES NACIONALS, CAUSA DEL CARÀCTER UTÒPIC I REACCIONARI DE LA TEORIA DEL SOCIALISME EN SOL PAÍS

L'argumentació de la teoria del socialisme en un sol país es redueix, com hem vist, d'una banda, a interpretar sofisticament algunes línies de Lenin, i, d'una altra, a explicar escolàsticament "la llei del desenvolupament desigual". Interpretant judiciosament tant aquesta llei històrica com les citacions en qüestió, arribem a una conclusió directament oposada, és a dir, a la que treien Marx, Engels, Lenin, a la que deduïm tots nosaltres, inclús Stalin i Bukharin, fins a 1925.

Del desenvolupament desigual, per sacssades, del capitalisme, se'n deriva el caràcter desigual, per sacssades de la revolució socialista; en tant que de la interdependència mútua dels diversos països, que ha assolit un grau molt avançat, es desprèn la impossibilitat no sols política, sinó també econòmica, d'organitzar el socialisme en un sol país.

Examinem una vegada més, des d'aquest punt de vista, i més de prop, el text del Projecte de programa. Ja hem llegit en la introducció:

"L'imperialisme... aguditza extremadament la contradicció que existeix entre el creixement de les forces productives de l'economia mundial i les fronteres que separen nacions i Estats".

Ja hem dit que aquesta tesi era, o, més bé, hauria de ser la pedra cantonera d'un programa internacional. Però exclou, refuta i escombra a *priori* la teoria del socialisme en un sol país com a reaccionària, perquè està en contradicció irreductible no sols amb la *tendència* fonamental del desenvolupament de les forces productives, sinó també amb els *resultats materials* que aqueix desenvolupament ha adquirit ja. Les forces de producció són incompatibles amb les fronteres nacionals. D'ací es deriven no sols el mercat exterior, l'exportació

d'homes i de capitals, la conquesta de territori, la política colonial, l'última guerra imperialista sinó, també, la impossibilitat que visca, des del punt de vista econòmic, una societat socialista que tinga com a fi la seua pròpia existència. Des de fa molt de temps, les forces productives *dels països capitalistes* no troben lloc suficient a l'interior dels límits dels Estats Nacionals. No es pot construir la societat socialista més que basant-se en les forces productives més modernes, en l'electrificació, en l'ús de la química en la producció, en l'agricultura inclusivament, en la combinació, en la generalització dels elements superiors de la tècnica contemporània portats al seu desenvolupament màxim. Des de Marx no cessem de repetir que el capitalisme és incapaç de dominar l'esperit de la nova tècnica que ell ha fet nàixer; esperit que no sols fa sortir dels seus límits la producció burgesa, privada des del punt de vista jurídic, sinó que trenca també, com ho ha demostrat la guerra de 1914, el cercle nacional de l'Estat capitalista. El socialisme no sols ha d'apoderar-se de les forces productives més desenvolupades del capitalisme, sinó que ha de portar-les immediatament més lluny, elevar-les, donant-les un desenvolupament impossible sota el capitalisme. ¿Com, doncs, es preguntarà hom, reduirà el socialisme les forces productives per a fer-les entrar en els límits de l'Estat nacional, dels quals tractaven de sortir violentament ja sota el règim burgès? ¿O potser caldrà que renunciem a les forces productives "indomables" que se senten comprimides en les fronteres nacionals i, per consegüent, també en *les de la teoria del socialisme en un sol país*? ¿Caldrà que ens limitem a les forces productives d'alguna manera domesticades, dit d'una altra manera, a una tècnica econòmica endarrerida? Però, així, hem de, des d'ara i en tota una sèrie de branques, no pujar, sinó baixar per dessota inclús del lamentable nivell tècnic actualment assolit, que lligà indissolublement a l'economia mundial la Rússia burgesa i la portà a participar en la guerra imperialista *per a estendre el territori per a les forces de producció* que sobrepassaven el marc de l'Estat nacional.

Hereu d'aqueixes forces, l'Estat obrer, després d'haver-les restablides, està obligat a exportar i importar.

La desgràcia és que no s'ha fet més que introduir mecànicament en el text del projecte de programa, raonant després com si no existís, la tesi de la incompatibilitat de la tècnica capitalista actual amb les fronteres nacionals. En el fons, tot el projecte constitueix una combinació de tesis revolucionàries de Marx i de Lenin i de conclusions oportunistes o centristes absolutament inconciliables amb d'elles. Heus ací per què és necessari, *sense deixar-se seduir per algunes fórmules revolucionàries aïllades* del projecte, vetllar atentament per a adonar-se de *la direcció de les seues tendències essencials*.

Ja hem citat el capítol primer que parla de la possibilitat del triomf del socialisme en "un sol país, considerat aïlladament". Aquesta idea està expressada més clarament i més brutalment en el quart capítol, on es diu que:

“La dictadura (?) del proletariat mundial... no pot realitzar-se més que a continuació del triomf del socialisme (?) en diversos països, quan les repúbliques proletària novament constituïdes es federen amb les ja existents”.

Si s'interpreten les paraules “triomf del socialisme” simplement com una altra denominació de la dictadura del proletariat, estem en presència d'un lloc comú que és indiscutible i que hauria d'haver-se formulat millor, evitant una presentació amb doble sentit. Però no és aqueix el pensament dels autors del projecte. Entenen per triomf del socialisme no simplement la conquesta del poder i la nacionalització dels mitjans de producció, sinó l'organització de la societat socialista en un sol país. Si admetem aquesta interpretació estem, no davant d'una economia socialista mundial basada en la divisió internacional del treball, sinó davant d'una federació de comunes socialistes, cadascuna de les quals tindrà com a fi la seua pròpia existència, quelcom així com les comunes que preconitzava l'anarquisme, del qual no podem recordar-nos sense somriure, només que ampliant els seus límits als de l'Estat nacional.

El projecte de programa, en el seu desig de dissimular amb les antigues fórmules ja habituals la nova manera d'abordar la qüestió, recorre a la tesi següent: “Només després de la victòria completa del proletariat en el món, després que el seu poder mundial s'haja consolidat, vindrà una època duradora de construcció intensiva de l'economia socialista mundial”. (Cap. IV)

Aquesta tesi, destinada a servir de disfressa en el domini teòric, desemmascara en realitat la contradicció essencial. Si en la tesi que analitzem es vol dir que l'època de la vertadera construcció socialista no podrà començar fins després de la victòria del proletariat almenys en diversos països avançats, llavors es renuncia simplement a la teoria de l'organització del socialisme en un sol país, i s'adopta l'actitud de Marx i de Lenin. Però si es pren com a punt de partida la nova teoria de Stalin-Bukharin, que ha tirat arrels en diverses parts del projecte de programa, s'obté la perspectiva que abans del triomf mundial, complet, del proletariat una sèrie de països realitzaran el socialisme integral; després, amb aqueixos països socialistes, s'organitzarà l'economia socialista mundial, igual que els xiquets construeixen una casa amb talossos de fusta. En realitat, l'economia socialista mundial no serà la suma de les economies socialistes nacionals. Només podrà constituir-se, en els seus trets essencials, sobre la base de la mateixa divisió mundial del treball creada per l'evolució precedent del capitalisme. En els seus fonaments, es formarà i es reconstruirà no després de l'organització “integral del socialisme” en una sèrie de països, sinó enmig dels huracans i de les tempestats de la revolució proletària mundial, que es prolongarà durant diverses dècades. Les victòries econòmiques obtingudes pels primers països de la dictadura proletària no es mesuraran segons el grau d'aproximació al “socialisme integral”, sinó per l'estabilitat política de la dictadura, pels èxits obtinguts en la preparació dels elements de la futura

economia socialista mundial.

El pensament revisionista s'expressa amb més precisió, i, sí açò és possible, amb més brutalitat encara en el quint capítol; ocultant-se darrere d'una línia i mitja de l'article pòstum de Lenin, que desfiguren, els autors del projecte de programa afirmen que l'URSS "posseeix en el país les premisses materials necessàries i suficients, no sols per a vèncer els propietaris agraris i la burgesia, sinó, també, per a construir el socialisme integral".

¿Gràcies a quines circumstàncies hem heretat, doncs, privilegis històrics tan excepcionals? A aqueix respecte llegim en el segon capítol del projecte:

"El front imperialista es trencà (gràcies a la revolució de 1917) *pel seu sector més dèbil*: la Rússia tsarista". (Les paraules destacades ho han estat per mi).

Heus ací una magnífica fórmula leninista. En el fons, significa que Rússia era l'Estat imperialista més endarrerit i més dèbil des del punt de vista econòmic. Justament per això les classes dominants a Rússia s'enfonsaren les primeres per haver carregat les forces productives insuficients del país amb un fardell que no pogueren suportar. L'evolució desigual, per sacsades, obligà així el proletariat de la potència imperialista més endarrerida a ser el primer en apoderar-se del poder. Abans se'ns ensenyava que, precisament per aquesta raó, la classe obrera "de l'anella més dèbil" trobaria majors dificultats per a accedir al socialisme que no el proletariat dels països avançats; aquest tindria majors dificultats per a apoderar-se del poder; però, conquistant-lo molt abans que nosaltres haguérem vençut el nostre endarreriment, no sols ens avançaria, sinó que ens remolcaria per a emportar-nos a la vertadera organització del socialisme, basada en una tècnica mundial superior i en la divisió internacional del treball. Heus ací la concepció amb què entrarem en la Revolució d'Octubre, concepció que el partit formulà desenes, centenars, milers de vegades en la Premsa i en les reunions, però que es tracta de substituir des de 1923 amb una noció absolutament oposada. Ara ocorre que el fet que l'antiga Rússia tsarista fóra l'"anella més dèbil" posa en mans del proletariat de l'URSS, hereu de la Rússia tsarista i de les seues debilitats, un avantatge inapreciable: posseir les seues pròpies premisses nacionals per a organitzar "el socialisme integral".

La desgraciada Anglaterra no disposa de semblant privilegi a causa del desenvolupament exagerat de les seues forces de producció, que tenen quasi necessitat del món sencer per a proveir-se de matèries primeres i col·locar els seus productes. Si les forces productives d'Anglaterra fossen més "moderades", si mantinguessen un equilibri relatiu entre la indústria i l'agricultura, aleshores, sens dubte, el proletariat anglès podria organitzar el socialisme integral en la seua illa "considerada aïlladament", protegida per la flota contra una intervenció estrangera.

El projecte de programa, en el seu capítol quart, reparteix els Estats capitalistes en tres grups: 1r, “els països de capitalisme avançat (Estats Units, Alemanya, Anglaterra, etc.)”; 2n, “els països on el capitalisme ha assolit un nivell de desenvolupament mitjà (Rússia abans de 1917, Polònia, etc.)”; 3r, “els països colonials i semicolonials (Índia, Xina, etc.)”.

Tanmateix que “Rússia abans de 1917” estigués infinitament més a prop de la Xina actual que dels Estats Units d’ara es podria no fer objeccions especials a aquest repartiment esquemàtic si no fóra, en relació amb altres parts del projecte, una font de falses deduccions. Tenint en compte que el projecte estima que els països “de desenvolupament mitjà” disposen “d’un mínim d’indústria suficient” per a construir per les seues pròpies forces el socialisme, amb major raó açò és cert per als països de capitalisme superior. Així, doncs, *només* els països colonials i semicolonials necessiten l’ajuda de fora; aquest és precisament, com veurem en un altre capítol, el tret distintiu del projecte de programa.

No obstant, si abordem els problemes de la construcció del socialisme amb aquest sol criteri, fent abstracció de les riqueses naturals del país, de les relacions que existeixen al seu interior entre la indústria i l’agricultura, del lloc que ocupa en el sistema mundial de l’economia, caurem en nous errors no menys grollers. Parlem d’Anglaterra. Sent, indiscutiblement, un país de capitalisme superior, *precisament per açò* no té cap probabilitat d’organitzar amb èxit el socialisme en el marc de les seues fronteres insulars. Anglaterra bloquejada s’ofegaria al cap d’alguns mesos.

Certament, les forces productives superiors, si totes les altres condicions són iguals, constitueixen un avantatge enorme per a organitzar el socialisme. Donen a l’economia una flexibilitat excepcional, inclús quan aquesta és víctima del bloqueig, com ho ha provat l’Alemanya burgesa en el curs de la guerra. Però, per a aqueixos països avançats la construcció del socialisme sobre bases nacionals seria fer baixar en general, disminuir globalment les forces productives, és a dir, seria realitzar l’antinòmia directa de la missió del socialisme.

El projecte de programa oblida la tesi fonamental de la incompatibilitat entre les forces productives actuals i les fronteres nacionals, de la qual se’n desprèn que les *forces* productives més desenvolupades no són un obstacle menor per a la construcció del socialisme en un sol país que les forces poc desenvolupades, encara que aquestes estiguen partint de l’extrem oposat; si les segones són insuficients per la seua base, és al contrari la base la que és massa limitada per a les primeres. Hom oblida la llei del desenvolupament desigual precisament quan més la necessita, quan té major importància.

El problema de la construcció del socialisme no es resol simplement per la

“maduresa” o la “no maduresa” industrial del país. Aquesta no maduresa és també desigual. En l’URSS certes branques de la indústria (més particularment la construcció de màquines) són molt insuficients per a satisfer les necessitats més elementals de l’interior, altres, per contra, no poden, en les circumstàncies actuals, desenvolupar-se sense una exportació vasta i creixent. Al cap d’aquestes últimes figuren les explotacions forestals i l’extracció de petroli i de manganès, per no parlar de l’agricultura. D’una altra banda, les branques “insuficients” no podran tampoc desenvolupar-se seriosament, si les branques que produeixen “en excés” (relativament) no poden pas exportar. La impossibilitat d’organitzar una societat socialista aïllada, no en utopia, en l’Atlàntida, sinó en les condicions concretes geogràfiques i històriques de la nostra economia terrestre, està determinada en diversos països, en graus diversos, tant per l’extensió insuficient de certes branques com pel desenvolupament “excessiu” d’altres. Tot plegat, açò significa justament que les forces de producció contemporànies són incompatibles amb les fronteres nacionals.

“Què fou la guerra imperialista? Una insurrecció de forces productives no sols contra les formes burgeses de propietat, sinó també contra les fronteres dels Estats capitalistes. La guerra imperialista significava, de fet, que les forces productives es trobaven insuportablement constretes en els límits dels Estats nacionals. Sempre hem afirmat que el capitalisme no està en condicions de dominar les forces productives que ha desenvolupat, que només el socialisme és capaç de canalitzar-les, quan, després del seu creixement, sobrepassen el marc dels Estats nacionals en un conjunt econòmic superior. Ja no hi ha camins que menen cap a arrere, cap a l’Estat aïllat...” (*Actes taquigràfiques de la VII reunió plenària del Comitè Executiu de la Internacional Comunista*, discurs de Trotski, p. 100).

En tractar de justificar la teoria del socialisme en un sol país, el projecte de programa comet un error doble, triple, quàdruple: exagera l’altura del nivell de les forces productives de l’URSS, tanca els ulls per a no veure la llei del desenvolupament desigual de les diverses branques de la indústria, oblida la divisió mundial del treball, i, finalment, no es recorda de la contradicció essencial que existeix entre les forces productives i les barreres en l’època imperialista.

Per a no deixar fora del nostre examen ni un sol argument, ens queda per recordar encara una consideració, la més general per descomptat, formulada per Bukharin al defensar la nova teoria.

La relació existent, diu Bukharin, en el conjunt del món entre el proletariat i els camperols no és més favorable que en l’URSS. Si, per consegüent, és a causa de l’endarreriment en el desenvolupament de la indústria que no ha pogut

construir-se el socialisme en l'URSS, és igualment irrealitzable a escala de l'economia mundial.

Hauria d'introduir-se aquest argument en tots els manuals de dialèctica com a exemple clàssic de procediment de reflexió escolàstica.

Primerament: és força probable que la relació entre el proletariat i els camperols en el conjunt del món no diferisca molt de l'existent en l'URSS. Però la revolució mundial, com, per descomptat, la revolució en un sol país, no es realitza, ni de bon tros, segons el mètode de la proporció mitjana aritmètica. Així, la Revolució d'Octubre s'hi produí i s'hi defengué, sobretot, en el Petrograd proletari; no escollí una regió en què la relació entre els obrers i els camperols correspongués a la proporció mitjana de tota Rússia. Després que Petrograd, i, més tard Moscou, crearen el poder i l'exèrcit revolucionari, hagueren de vèncer, durant diversos anys, la burgesia a través del país; només després d'aquest procés, que s'anomena revolució, s'ha establert en els límits de l'URSS la relació existent actualment entre el proletariat i els camperols. La revolució no es realitza segons el mètode de la proporció mitjana aritmètica. Pot inclús començar en un sector menys favorable, però mentre no s'haja consolidat en les parts decisives, tant del front nacional com del mundial, no es pot parlar de la seua victòria definitiva.

En segon lloc: la relació entre el proletariat i els camperols, en el marc d'un nivell "mitjà" de la tècnica, no és l'únic factor que resol el problema. Existeix encara la lluita de classes entre el proletariat i la burgesia. L'URSS està rodejada no per un món obrer i camperol, sinó pel sistema capitalista. Si derroqués la burgesia en el món sencer, no cal ni dir-ho, açò en si no modificaria encara ni la relació entre el proletariat i els camperols ni el nivell mitjà de la tècnica en l'URSS i en tot l'univers. No obstant, la construcció del socialisme en l'URSS veuria obrir-se davant d'ella, immediatament, altres possibilitats i prendria una altra extensió, absolutament incomparable amb l'actual.

En tercer lloc: com les forces productives de cada país avançat han sobrepassat en un grau qualsevol les fronteres nacionals, caldria deduir, segons Bukharin, que les forces de producció de tots els països han sobrepassat els límits del globus terrestre i, per consegüent, que el socialisme no podria construir-se més que a escala del sistema solar.

Ho repetim: l'argument bukharià que es basa en la proporció mitjana d'obrers i de camperols hauria d'introduir-se en els sil·labaris de la política, no com es fa probablement ara, per a defensar la teoria del socialisme en un sol país, sinó com prova de la incompatibilitat completa que existeix entre la casuística i la dialèctica marxista.

9.-LA QÜESTIÓ NOMÉS POT SER RESOLTA PER LA REVOLUCIÓ MUNDIAL

La nova doctrina diu: pot organitzar-se el socialisme en un Estat nacional *a condició que no es produísca una intervenció armada*. D'ací pot i ha de desprendre's una política col·laboracionista cap a la burgesia de l'exterior, malgrat totes les declaracions solemnes del projecte de programa. El fi és evitar la intervenció; en efecte, açò garantirà l'organització del socialisme, i així el problema històric fonamental estarà resolt. La missió dels partits de la Internacional Comunista pren d'aquesta manera un caràcter secundari: preservar l'URSS de les intervencions, i no lluitar per la conquesta del poder. Es tracta, evidentment, no de les intencions subjectives, sinó de la lògica objectiva del pensament polític.

“La divergència d'opinions consisteix (diu Stalin) en què el partit considera que *poden vèncer-se perfectament* aqueixes contradiccions (internes), i aqueixos conflictes eventuais basant-se en les pròpies forces de la nostra revolució, en tant que el camarada Trotski i l'Oposició estimen que només poden ser-ho en el domini mundial, en el terreny de la revolució internacional del proletariat”. (*Pravda*, núm. 362, 12 de novembre de 1926)

Sí, la divergència d'opinions consisteix precisament en això. No es podria expressar millor, amb més precisió, la contradicció existent entre el nacionalreformisme i l'internacionalisme revolucionari. Si les nostres dificultats, els nostres obstacles, les nostres contradiccions interiors, que són principalment la refracció de les contradiccions mundials, poden resoldre's simplement per “les pròpies forces de la nostra revolució”, fora de l'arena de la revolució internacional, aleshores la Internacional és una institució mig auxiliar, mig decorativa, els Congressos de la qual poden convocar-se cada quatre anys, cada deu o inclús no convocar-se mai. Si s'agrega que el proletariat dels altres països ha de protegir la nostra obra contra una intervenció militar, la Internacional deu, segons aqueix esquema, exercir el paper d'un *instrument pacifista*. El seu paper fonamental, el d'instrument de la revolució mundial, passa així, inevitablement, a l'últim pla. I, ho repetim, s'arriba a aquestes conclusions no conscientment (al contrari, tota una sèrie de paràgrafs del programa proven que les millors intencions animen els autors), sinó com a conseqüència lògica de la nova manera d'abordar la qüestió des del punt de vista teòric, i açò és mil vegades més perillós que les pitjors intencions subjectives.

En efecte, ja en la VII reunió plenària del Comitè Executiu de la Internacional Comunista, Stalin havia tingut l'audàcia de desenrotllar i de sostenir el pensament següent:

“El nostre partit no té dret a enganyar (!) la classe obrera; en cas contrari, hauria d’haver dit, francament, que *la falta de seguretat* (!) de poder organitzar el socialisme en el nostre país porta cap a l’abandó del poder, cap a la transformació del nostre partit, de partit dirigent en partit d’oposició”. (*Actes taquigràfiques*, vol. II, p. 10; les paraules subratllades ho han estat per mi).

Açò significa: no tens dret a posar les teus esperances més que en els escassos recursos de l’economia nacional; no esperes res dels recursos inesgotables del proletariat mundial. Si no pots prescindir de la revolució internacional, cedeix el poder, aqueix mateix poder d’octubre que hem conquistat en interès de la revolució internacional. Heus ací fins a quina decadència es pot arribar en el domini de les idees si es planteja d’una manera radicalment falsa la qüestió!

El projecte expressa un pensament inobjectable quan diu que els èxits econòmics de l’URSS estan indiscutiblement lligats a la revolució proletària mundial. Però el perill polític de la nova teoria està en el judici comparatiu erroni sobre les dues palanques del socialisme mundial: la de les nostres realitzacions econòmiques i la de la revolució proletària mundial. Sense que aquesta triomfe no construirem el socialisme. Els obrers d’Europa i del món sencer han de comprendre açò clarament. La palanca de la construcció econòmica té una importància enorme. Si la direcció comet faltes, la dictadura del proletariat es debilita; la seua caiguda assestaria tal colp a la revolució mundial que aquesta necessitaria una llarga sèrie d’anys per a refer-se. Però la solució del procés fonamental de la Història, suspès entre el món del socialisme i el del capitalisme, depèn de la segona palanca, és a dir, de la revolució proletària internacional. L’enorme importància de la Unió Soviètica consisteix en què constitueix la base en què es recolza la revolució mundial i no en què, independentment d’ella, serà capaç de construir el socialisme.

Adoptant un to de superioritat que res justifica, Bukharin ens pregunta repetides vegades:

“¿Si existeixen ja premisses, punts de partida, una base suficient i inclús certs èxits en l’obra de construcció del socialisme, on està, doncs, el límit, l’aresta a partir de què ‘tot s’opera en sentit invers’? No hi ha tal límit”. (*Actes taquigràfiques de la VII reunió plenària del Comitè Executiu de la Internacional Comunista*, p. 116).

Açò és mala geometria i no dialèctica històrica. Pot haver-hi aqueixa “aresta”. Poden existir diverses en els dominis interior, internacional, polític, econòmic i militar. L’“aresta” més important, la més amenaçadora seria una consolidació seriosa i duradora, nou progrés del capitalisme mundial. Per consegüent, des del punt de vista polític i econòmic, la qüestió ens porta, doncs, a l’escena mundial. ¿És que la burgesia pot assegurar-se una nova època de creixement capitalista? Negar aqueixa eventualitat, comptant amb la situació “sense sortida” del

capitalisme, seria simplement xerrameca revolucionària. “No hi ha situacions que no tinguem sortida en absolut” (Lenin). L’estat actual d’equilibri inestable de les classes, existent en els països europeus, no pot durar infinitament, precisament perquè és inestable.

Quan Stalin-Bukharin demostren que l’URSS pot prescindir, com a Estat (és a dir, en les seues relacions amb la burgesia mundial), de l’ajuda del proletariat estranger, de la seua victòria contra la burgesia, perquè la simpatia activa actual de les masses obreres ens preserva de la intervenció armada, demostren la mateixa ceguesa que en totes les conseqüències del seu error fonamental.

És absolutament innegable que, després del *sabotatge* socialdemòcrata de la insurrecció del proletariat europeu contra la burgesia, després de la guerra, la simpatia activa de les masses obreres salvà la república soviètica.

Durant aquests darrers anys, la burgesia europea no trobà forces suficients per a sostenir una gran guerra contra l’Estat Obrer. Però creure que aqueixa correlació de forces pot mantenir-se durant molts anys, per exemple, fins que hàgem construït el socialisme en l’URSS, és donar prova d’una gran ceguesa, és jutjar la corba per un dels seus segments reduïts. Aqueixa situació inestable, en què el proletariat no pot prendre el poder ni la burgesia se sent fermament ama de la situació, ha, més prompte o més tard, un any abans o un any després, de decidir-se brutalment en un sentit o en un altre, en el de la dictadura del proletariat o en el d’una consolidació seriosa i duradora de la burgesia, que s’instal·larà a coll de les masses populars, sobre els ossos dels pobles colonials i... qui sap?, sobre els nostres. “No hi ha situacions absolutament sense sortida”. La burgesia pot escapar d’una manera duradora a les seues contradiccions més penoses únicament seguint la ruta oberta per les derrotes del proletariat i els errors de la direcció revolucionària. Però el contrari pot també succeir. No hi haurà nous progressos del capitalisme mundial (clar està, si es té en compte la perspectiva d’una nova època de grans commocions) si el proletariat sap trobar el mitjà de sortir pel camí revolucionari del present equilibri inestable.

“Cal que els partits revolucionaris demostren ara, en el treball pràctic (deia Lenin, el 19 de juliol de 1920, en el Segon Congrés), que tenen prou consciència, esperit d’organització, contacte amb les masses explotades, resolució, habilitat per a utilitzar aquesta crisi en benefici d’una revolució que ens done el triomf”. (Lenin, *Obres completes*, vol. XVII, p. 264).

Les nostres contradiccions internes, que depenen directament de la marxa de la lluita europea i mundial, poden reglamentar-se i atenuar-se intel·ligentment gràcies a una política interior justa, basada en una previsió marxista; però només se les podrà vèncer eliminant les contradiccions de classes, la qual cosa no pot ocórrer abans que triomfe la revolució a Europa. Stalin té raó: hi ha divergències justament en aquest punt. I aquesta és la divergència fonamental

que existeix entre el reformisme nacional i l'internacionalisme revolucionari.

10.-LA TEORIA DEL SOCIALISME EN UN SOL PAÍS, FONT D'ERRORS SOCIALPATRIOTES INEVITABLES

La teoria del socialisme en un sol país mena, inevitablement, a menysprear les dificultats que cal vèncer i a exagerar les realitzacions assolides. No es podria trobar afirmació més antisocialista i antirevolucionària que la declaració de Stalin que les nou desenes parts del socialisme estan ja realitzades en el nostre país. Açò és el producte de la imaginació d'un buròcrata vanitós. D'aquesta manera es pot comprometre irremeiablement la idea de la societat socialista davant les masses treballadores. Els èxits obtinguts pel proletariat soviètic són grandiosos si es tenen en compte les condicions en què han estat obtesos, així com el baix nivell de cultura heretat del passat. Però aqueixes realitzacions constitueixen una molt petita quantitat si hom les pesa en la balança de l'ideal socialista. Per tal de no amainar els ànims a l'obrer, al jornaler agrícola, al camperol pobre que l'any XI de la revolució veuen en torn seu la misèria, la pobresa, l'atur, les cues davant dels forns, l'analfabetisme, els xiquets vagabunds, l'embriaguesa, la prostitució, cal dir la veritat rigorosa i no mentir elegantment. En compte de mentir, assegurant-los que les nou dècimes parts del socialisme estan ja realitzades, cal dir-los que, actualment, segons el nostre nivell econòmic i les nostres condicions de vida quotidiana i de cultura estem molt més prop del capitalisme, i, a més a més, del capitalisme endarrerit i inculte, que no de la societat socialista. Cal dir-los que només començarem la *vertadera* organització del socialisme després que el proletariat dels països més avançats haja conquistat el poder, que cal treballar sense parar per instaurar el socialisme, servint-nos de les dues palanques: una, curta, la dels nostres esforços econòmics en l'interior; l'altra, llarga, la de la lluita internacional del proletariat.

En una paraula; en compte de les frases de Stalin sobre les nou dècimes parts del socialisme ja realitzades, cal citar-los aquestes paraules de Lenin: "Rússia indigent només coneixerà l'abundància si rebutja tot desànim i tota fraseologia, si, prement les dents, concentra totes les seues forces i posa en tensió els seus nervis i els seus músculs, si comprèn que només és possible l'èxit per mitjà de la revolució socialista internacional, en l'època de la qual hem entrat". (Lenin, *Obres completes*, vol. XX, p. 165)

Ens hem vist obligats a escoltar a militants de la Internacional Comunista

expressar l'argument següent: evidentment, la teoria del socialisme en un sol país no té consistència, però ofereix, en condicions difícils, una perspectiva als obrers russos, i per això mateix els dona valor. És difícil mesurar la profunditat de la caiguda, des del punt de vista teòric, dels que no cerquen en un programa un mitjà d'orientar-se, un mitjà de classe, amb una base científica, sinó un consol moral. Les teories consoladores, que contradiuen els fets, formen part de la religió i no de la ciència, i la religió és l'opi del poble.

El nostre partit ha travessat el seu període heroic amb un programa que està enterament orientat a la revolució internacional, i no al socialisme en un sol país. La Joventut Comunista, que porta un estendard en què està escrit que la Rússia endarrerida no construirà el socialisme per les seues pròpies forces, ha passat a través dels anys més durs de la guerra civil, a través de la fam, del fred, dels penosos dissabtes i diumenges comunistes, de les epidèmies, dels estudis fets amb l'estómac buit, de les víctimes innumbrables que jalonaven cada pas recorregut. Els membres del partit i de les Joventuts Comunistes combateren en tots els fronts o traginaren bigues en les estacions no perquè esperaven amb aquestes construir l'edifici del socialisme nacional, sinó perquè servien a la revolució internacional, que exigeix que la fortalesa soviètica resista, i per a la fortalesa soviètica cada nova biga té la seua importància. Heus ací com abordàvem la qüestió. Els terminis han canviat, s'han prolongat (per descomptat, no tant per altra banda); però la manera de plantejar el problema des del punt de vista dels principis serva tot el seu vigor encara ara. El proletari, el camperol pobre insurrecte, el jove comunista, han demostrat per endavant, per la seua conducta anterior a 1925, època en què es predicà el nou Evangeli per primera vegada, que no el necessitaven. Però el necessitava el funcionari que mira a la massa de dalt a baix, l'administrador que lluita per molles i no vol que se l'inquiete, l'home de la burocràcia que tracta de manar ocultant-se darrere de la fórmula saludable i consoladora. Són ells els que creuen que el poble anònim necessita una "bona nova", que no se'l pot dominar sense doctrines consoladores. Són justament ells els que aprofiten les paraules falses sobre les "nou dècimes parts del socialisme", perquè aquesta fórmula consagra la seua posició privilegiada, el seu dret a l'ordre, al comandament, la seua aspiració a alliberar-se de la crítica dels "homes de poca fe" i dels "escèptics".

Les queixes i acusacions segons les quals la negació de la possibilitat de construir el socialisme en un sol país extingeix l'esperit i mata l'energia s'assemblen molt, tanmateix que les condicions siguen completament diferents, als reprotxes que els reformistes formularen sempre contra els revolucionaris. "Dieu als obrers que no poden obtenir una millora decisiva de la seua situació en els límits de la societat capitalista (objectaven els reformistes) i així mateu en ells l'energia per a la lluita". En realitat, només sota la direcció dels revolucionaris els obrers lluitaren d'una manera eficaç per les conquestes econòmiques i les reformes parlamentàries.

L'obrer que comprèn que no es pot construir el paradís socialista com un oasi en l'infern del capitalisme mundial, que el destí de la república soviètica i, per consegüent, el seu, depenen enterament de la revolució internacional, complirà el seu deure para amb l'URSS amb molta més energia que no l'obrer al qual s'ha dit que el que existeix són ja les nou dècimes parts del socialisme. “Paga, doncs, la pena anar cap al socialisme?”. La manera reformista d'abordar la qüestió, en aquest punt com en tots els altres, perjudica no sols la revolució, sinó també la reforma.

En l'article de 1915 ja citat, consagrat a la fórmula dels Estats Units d'Europa, escrivíem:

“Examinar les perspectives de revolució social en les fronteres dels marcs nacionals, seria ser víctima d'una concepció nacional mesquina que constitueix l'essència del socialpatriotisme. Vaillant considerava França com la terra escollida de la revolució social i, en aquest sentit, la defensava fins a la fi. Lentsch i d'altres (uns hipòcritament i d'altres obertament) pensen que la derrota d'Alemanya significaria la ruïna de les bases de la revolució social. Al capdavant, els nostres Tseretli i Txernov, introduint a ca nostra la més menyspreable experiència, la del ministerialisme francès, juren que llur política serveix la causa de la revolució i no té res en comú amb la política dels Guesde i Sembat. No cal oblidar que el socialpatriotisme, al costat del reformisme vulgar, conté un messianisme nacionalrevolucionari que mira el seu propi país (a causa de la seua indústria o de les seues formes democràtiques o de llurs conquestes revolucionàries) com l'únic cridat a guiar la humanitat cap al socialisme o la democràcia. Si una revolució victoriosa pogués “pensar-se” dins dels límits d'una nació millor preparada, aquest messianisme, lligat al programa de la defensa nacional, trobaria la seua justificació històrica. Però, en realitat, no la posseeix. Lluitar amb semblants mètodes per a conservar la base nacional de la revolució, mètodes que trenquen els llaços internacionals del proletariat, és soscavar virtualment la revolució que no pot començar més que sobre una base nacional però que no pot expandir-se completament a causa de la interdependència econòmica i políticomilitar dels estats europeus que l'actual guerra a palesat més que mai. Aquesta interdependència, que justifica les activitats comunes dels proletaris europeus, confereix tota la seua expressió a la consigna dels Estats Units d'Europa.” (L. Trotski, *Obres Completes*, vol. III part, pp. 90-91)

Partint de la falsa interpretació que donava a la polèmica de 1915, Stalin intentà més d'una vegada presentar la fórmula “concepció nacional mesquina” com dirigida contra Lenin. Seria difícil imaginar un absurd major. Quan polemitzí amb Lenin, ho feu sempre obertament, perquè sempre em guií únicament per

consideracions ideològiques. En aqueix cas no es tractava ni de bon tros de Lenin. L'article anomena francament a aquells contra els que van dirigides les acusacions: Vaillant, Leusch, etc. Cal recordar que 1915 fou l'any de l'orgia socialpatriòtica, i que la nostra lluita contra ella assolí el seu punt culminant. Amb aquesta pedra de toc abordàvem totes les qüestions.

El problema fonamental contingut en la citació que acabem de reproduir està indubtablement presentat d'una manera justa: *preparar-se a construir el socialisme en un sol país és un procediment socialpatriota.*

El patriotisme dels socialdemòcrates alemanys ha començat per ser el patriotisme molt legítim que sentien cap al seu partit, el més poderós de la Segona Internacional. La socialdemocràcia alemanya tenia la intenció d'erigir "la seua" societat socialista basant-se en l'alta tècnica alemanya i en les qualitats superiors d'organització del poble alemany. Si es fan a una banda als buròcrates empedreïts, als arribistes, als negociants parlamentaris i als estafadors polítics en general, el socialpatriotisme del socialdemòcrata de files es derivava precisament de l'esperança de construir el socialisme alemany. No es pot pensar que els centenars de milers de militants que formaven els quadres socialdemòcrates (sense parlar dels milions d'obers de files) tractaren de defensar als Hohenzollern o a la burgesia. No, volien protegir la indústria alemanya, les carreteres i els ferrocarrils alemanys, la tècnica i la cultura alemanyes, i, sobretot, les organitzacions de la classe obrera alemanya com a premisses nacionals "necessàries i suficients" del socialisme.

A França es produïa també un procés del mateix gènere. Guesde, Vaillant, i amb ells milers dels millors militants del partit, centenars de milers de simples obrers, creien que era justament França, amb les seues tradicions insurreccionals, el seu proletariat heroic, la seua població flexible, altament culta, la terra promesa del socialisme. No defenien el vell Guesde, Vaillant el *comunard*, i amb ells milers i centenars de milers d'honrats obrers, ni als banquers ni als rendistes. Creien sincerament defensar la base i la força creadora de la societat socialista futura. Adoptaven enterament la teoria del socialisme en un sol país; sacrificaven "provisionalment" (així ho creien en benefici d'aquesta idea) la solidaritat internacional.

Aquesta comparació amb els socialpatriotes farà respondre, certament, que, en relació a l'Estat dels soviets, el patriotisme és un deure revolucionari, mentre que en relació a l'estat burgès constitueix una traïció. Açò és veritat. ¿Hi ha algun revolucionari major d'edat que pugui discutir semblant qüestió? Però com més s'avança més serveix una tesi indiscutible per a disfressar per mitjans escolàstics un punt de vista fals, i que, a més, se sap que ho és.

El patriotisme revolucionari no pot tenir més que un caràcter de classe. Comença per ser el patriotisme del Partit i del sindicat, i s'eleva fins a esdevenir en patriotisme de l'Estat, quan el proletariat s'apodera del poder. Allí on el poder està en mans dels obrers, patriotisme és un deure revolucionari. Però aquest patriotisme ha de ser part integrant de l'internacionalisme revolucionari, de la Internacional revolucionària. El marxisme ha ensenyat sempre als obrers que inclús la lluita pels salaris i la limitació de la jornada de treball no pot tenir èxit si no és una lluita internacional. I heus ací que actualment, de sobte, ens trobem que l'ideal de la societat socialista pot realitzar-se amb les úniques forces d'una nació. És un colp mortal assestat a la Internacional. La convicció indestructible que l'objectiu fonamental de classe no pot assolir-se, fins i tot menys que els objectius parcials, per mitjans nacionals, o en el marc d'una nació, constitueix la medul·la de l'internacionalisme revolucionari. Si es pot arribar a l'objectiu final en l'interior de les fronteres nacionals pels esforços del proletariat d'una nació, llavors es trenca l'espina dorsal de l'internacionalisme. La teoria de la possibilitat de realitzar el socialisme en un sol país, trenca la relació interior que existeix entre el patriotisme del proletariat vencedor i el derrotisme del proletariat dels països burgesos. Fins ara el proletariat dels països capitalistes avançats no fa una altra cosa que anar cap al poder. ¿Com anirà cap a ell, quins camins seguirà en la seua marxa? Tot açò depèn per complet, enterament, de com considere la construcció de la societat socialista, és a dir, de si la considera com un problema nacional o internacional.

En general, si és possible realitzar el socialisme en un sol país es pot admetre, aquesta teoria no sols *després* de la conquesta del poder, sinó també *abans*. Si el socialisme és realitzable en el marc nacional de l'URSS endarrerida, ho serà molt més en el de l'Alemanya avançada. Demà, els responsables del Partit Comunista Alemany desenrotllaran aquesta teoria. El projecte de programa els dóna aqueix dret. Després-demà li tocarà el torn al Partit Comunista Francès. Això serà el començament de la descomposició de la Internacional Comunista, que seguirà la línia política del socialpatriotisme. El partit comunista de qualsevol país capitalista, després d'haver-se penetrat de la idea que hi ha al si del seu Estat totes les premisses "necessàries i suficients" per a construir per les seues pròpies forces "la societat socialista integral" no es distingirà, en el fons, en res de la socialdemocràcia revolucionària, que tampoc havia començat per Noske, però que ha fracassat definitivament en ensopegar amb aquesta qüestió el 4 d'agost de 1914.

Quan hom diu que el fet mateix de l'existència de l'URSS és una garantia contra el socialpatriotisme, perquè el patriotisme cap a la república obrera és un deure revolucionari, expressa justament l'esperit nacional limitat per aquesta utilització unilateral d'una idea justa: només es mira l'URSS i es tanquen els ulls davant del proletariat mundial. No es pot orientar a aquest vers el derrotisme cap a l'estat burgès sinó abordant en el programa el problema

essencial des del punt de vista internacional, rebutjant sense pietat el contraban socialpatriota que s'oculta encara, tractant de fer el seu niu en el domini teòric del programa de la Internacional leninista.

Encara no és massa tard per a tornar sobre els nostres passos, per a retornar a la senda de Marx i de Lenin. Aquest retorn obrirà l'únic camí que es pot concebre per a anar cap avant. Per a facilitar aquest canvi saludable presentem al VI Congrés de la Internacional Comunista aquesta crítica del projecte de programa.

II.-L'ESTRATÈGIA I LA TÀCTICA A L'ÈPOCA IMPERIALISTA